

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za povijest

Iva Filipović

**Obilježavanje praznika u Narodnoj Republici Hrvatskoj od 1945. do 1950.
godine**

Diplomski rad

Mentor: dr.sc. Martin Previšić

Zagreb, rujan 2018. godine

University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences
History Department

Iva Filipović

**Marking of the holidays in the People's Republic of Croatia from 1945. to
1950.**

Master thesis

Mentor: dr.sc. Martin Previšić

Zagreb, September 2018. godine

SAŽETAK:

U Narodnoj Republici Hrvatskoj, osim Dana ustanka u Hrvatskoj, svi su ostali praznici slavljeni kao i u ostatku Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Praznici su u Titovoj Jugoslaviji imali poseban značaj. Kroz njih su stvarane nove socijalne i političke tradicije i vrijednosti. Temelji mlade države stvarani su na tekovinama narodnooslobodilačke borbe, a za vrijeme praznikovanja novine su predano prenosile članke nabijene osjećajima ponosa na mladu državu, na maršala Tita, Komunističku partiju i jugoslavenski narod.

KLJUČNE RIJEČI: Narodna Republika Hrvatska, praznici, Nova godina, Dan žena, Međunarodni praznik rada, Dan pobjede, Dan mladosti, Dan narodnog ustanka u Narodnoj Republici Hrvatskoj, Dan Republike, Vjerski praznici

SUMMARY:

In People's Republic of Croatia, apart from the Day of the National uprising in Croatia, all holidays were celebrated as in the rest of the Federal People's Republic of Yugoslavia. Holidays in Tito's Yugoslavia had a special place. Through the holidays, new social and political traditions and values have been created. The foundations of the young state were built upon struggle of partisans, and during the holidays, the newspapers tirelessly wrote about it, they were reluctant to print articles filled with the feelings of pride for the young state, the great leader Tito Marshal, the Communist Party and the Yugoslav People.

KEY WORDS: People's Republic of Croatia, holidays, New year, International Women's day, International Workers Day, Victory day, Relay of Youth, Day of the National uprising in Croatia, Republic day, religious holidays

SADRŽAJ:

1. UVOD.....	5. str.
2. Značaj praznika u novoosnovanoj socijalističkoj Jugoslaviji	7. str.
3. Uloga Agitpropa.....	8. str.
4. Dnevne novine i štampa.....	12. str.
5. Nova godina.....	17. str.
6. 8. mart – Međunarodni dan žena.....	20. str.
7. „Živio Prvi maj, borbeni smotra trudbenika Jugoslavije“.....	24. str.
8. Dan pobjede – godišnjica oslobođenja.....	31. str.
9. Dan mladosti	34. str.
10. Dan narodnog ustanka u Narodnoj Republici Hrvatskoj.....	41. str.
11. Dan Republike.....	43. str.
12. Odnosi između Komunističke Partije Jugoslavije i Katoličke crkve i vjerski praznici..	47. str.
13. Zaključak.....	55. str.
14. Prilozi.....	57.str.
15. Bibliografija.....	61.str.

UVOD

Praznici su u Titovoj Jugoslaviji imali veoma važnu propagandnu ulogu. Po završetku Drugoga svjetskog rata, nova je država građena na tekovinama Narodnooslobodilačke borbe i komunističke ideologije. Praznici su predstavljali priliku da se narod osvijesti o postignućima koja su se promovirala. Prisjećanje na važne bitke i događaje u danima odmora dobro se odrazilo na stanovništvo. Osim što se na državne praznike nije radilo, često su se obilježavali kroz različite manifestacije. Sustavu su služili kao svojevrsno propagandno oruđe stvoreno za indoktrinaciju naroda. U diplomskom će se radu pokušati analizirati slijedeća pitanja: Koji su praznici zauzimali posebno mjesto u Narodnoj Republici Hrvatskoj?; Kako su obilježavani u radu obrađeni praznici?; Kojim su metodama i porukama promovirani?; Koje su ideje korištene u promidžbi?; Kakav su položaj imali vjerski praznici u novoj državi? U radu će se na ova pitanja odgovoriti kroz analizu sadržaja iz odabranih novinskih članaka u danom razdoblju i literature.

U prvom je poglavlju ukratko izložen značaj praznika u NR Hrvatskoj. U druga je dva poglavlja fokus stavljen na Agitprop i važnost štampe, odnosno dnevnog tiska. Odjeljenje za agitaciju i propagandu imalo je najviše utjecaja na formiranje političke, kulturne, prosvjetne i znanstvene stvarnosti, a štampa je bila tu da se novokreirana zbilja prenese do svakog pojedinca. Agitprop je bio kreator cenzure tiska, odlučivao što se smije i u kojem formatu objavljivati, a štampa je postala najoštrije i najmoćnije oružje partije. Unutar poglavlja o novinama obrađena je i tema o opismenjavanju naroda koja je bila od nepobitne važnosti za širenje socijalističkih ideja pisanom riječju. Pošto se o poimanju praznika najviše može doznati preko dnevnog tiska, to je poglavlje skupa sa poglavljem o Agitpropu nezaobilazan uvod u diplomski rad. U četvrtom ću poglavlju govoriti o Novoj godini i njezinoj transformaciji iz vjerskoga u narodni praznik. Zatim ću u sljedećem poglavlje pisati o Danu žena i o tome kako se stvarao kult žene radnice, majke, ali i partizanke. U šestom poglavlju obradit ću praznik rada, najveći praznik socijalizma uopće. Važnost ovog praznika je od enormnog značaja za mladu državu čiji su temelji položeni na tekovinama marksističke ideologije. Prvi se maj kao proleterski praznik svake godine sve ozbiljnije pripremao i slavio. Međutim, nije se slavio samo praznik rada kao praznik radničke solidarnosti i borbe za radnička prava. S vremenom je Prvi maj dobivao sve jači politički prizvuk, prvo borbom protiv fašizma, a zatim borbom protiv aktualnih političkih neprijatelja, ali i

borbom za obnovu i izgradnju. Sedmo je poglavlje posvećeno Danu pobjede nad fašizmom. U osmom ću poglavlju opisati što je predstavljao i kako se obilježavao Dan mladosti. Praznik Titova rođenja bio je jedan od glavnih sastavnica njegova kulta ličnosti. Opisat ću kako se razvila ideja o Titovoj štafeti i što je ona predstavljala te kako se praznik obilježavao u prvih pet godina nove države. Zatim ću opisati što je predstavljao Dan narodnog ustanka u NR Hrvatskoj i kako se obilježavao. Nakon toga, bit će riječi o Danu Republike, najvećem državnom prazniku. Na kraju, posljednje je poglavlje posvećeno odnosima između Komunističke Partije Jugoslavije (KPJ) i Katoličke crkve i vjerskim blagdanima. Pošto je nova država bila klerofobna i ateistička, u ovom ću poglavlju opisati kako se obračunavala s, kako su ih tada popularno nazivali, proustaškim klerom i njihovim simpatizerima. Iz njihova će odnosa proizaći i obračunavanje s vjerskim praznicima. Nakon zaključka, u radu se nalazi nekoliko priloga, među kojima su tekstovi dviju štafeta i pionirska zakletva.

Značaj praznika u novoosnovanoj socijalističkoj Jugoslaviji

Po završetku rata nova je vlast imala političku moć u rukama, ali tu je moć bilo potrebno i ojačati. Osim što su se donosili zakoni koji su išli na ruke partiji, a neprijatelji proganjali i uklanjali, bilo je važno utjecati na većinu naroda čiju je podršku, iz simpatija ili straha, Partija uživala. Tu je najviše pridonijela promidžba koju će formirati i nadzirati Odjeljenje za agitaciju i propagandu, poznatiji pod nazivom Agitprop, o kojemu će više riječi biti u sljedećem poglavlju.

Važnu ulogu u formiranju državne ideologije imali su praznici. U svojoj modernizacijskoj ulozi, uz povećanje broja škola i opismenjavanje, nastojalo se stvoriti "zajedničko sjećanje" i jedinstvenu interpretaciju prošlosti.¹ Uništavali su se dotadašnja tradicija, povijest i mitovi, a stvarali su novi. Formirao se kult ličnosti maršala Tita, razvijao se kult radnika udarnika i žene kao majke, radnice i napose partizanke, stvarani su mitovi o partizanskoj borbi i provodila se ateizacija društva. Struktura godišnjeg ciklusa službenih praznika od 1955. godine bila je sljedeća: počinjalo se s Novom godinom 01. siječnja, zatim su redom išli Međunarodni dan žena 08. ožujka, Međunarodni praznik rada 1. svibnja, Dan mladosti 25. svibnja, Dan narodnog ustanka NR Hrvatske 27. srpnja i Dan Republike 29. studenog.² Ovi su se praznici obilježavali i u ranijim godinama. U radu je obrađen i Dan pobjede koji se obilježavao 09. svibnja radi njegove važnosti u prvim godinama postojanja nove države. U prvih nekoliko godina postojanja nove države slavili su se i vjerski blagdani, ali njihovo se praznikovanje sustavno suzbijalo te će početkom novog desetljeća biti i posve ukinuto.

Praznici su trebali smanjiti razlike u društvu, ukloniti nacionalne razlike i potaknuti osjećaj jedinstva, a to se postizalo propagandom i stvaranjem novih tradicija. Osim što se u tim danima nije radilo, bili su idealni za promoviranje političkih ideja i stavova. Koristili su se u političke svrhe kako bi se porazio aktualan, ali i kako bi se prisjetilo starih neprijatelja. Osim u svrhu jačanja animoziteta prema neprijatelju, praznici su predstavljali poticaj koji je na razini čitavog naroda jačao stavove o obnovi i izgradnji države.

---

¹ Radelić, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. Od zajedništva do razlaza*. (Zagreb: Školska knjiga, 2006), 164. (dalje Radelić)

² Radelić, 169.

Uloga Agitpropa

Odjeljenje za agitaciju i propagandu bilo je jedno od najvažnijih tijela Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije (CK KPJ). Djelovalo je kroz različite segmente političkog i privatnog života u svrhu kontrole intelektualnog i kulturnog stvaralaštva. Agitprop Centralnog Komiteta Komunističke partije Hrvatske (CK KPH) osnovan je 01.06.1945. godine, a bio je okosnica između viših i nižih razina djelovanja državnog aparata.³ Dobivao je političke direktive iz komisije Agitpropa CK KPJ na čijem je čelu bio Milovan Đilas. Sekretar Agitpropa CK KPH od početka 1946. godine bio je Ivo Sarajčić, a unutar tog tijela djelovalo je nekoliko odjela: odjel agitacije i štampe, teoretsko-predavački sektor, kulturno-umjetnički odsjek i organizaciono-tehnički sektor.⁴ U Politbirou CK KPH za djelatnost Agitpropa bio je zadužen Dušan Brkić.⁵ U poratnom se razdoblju znatno ulagalo u stvaranje i jačanje organizacijskog ustroja kako bi se postigla što čvršća kontrola nad masama i idejama. Đilas je rekao da: „ (...) agitacija ima golemo značenje za osiguranje provođenja partijske linije u život, te se u rukama partijskih i propagandnih ustanova mora naći — posredno ili neposredno — »koncentrisan čitav narodni politički, kulturni, prosvjetni, pa i naučni život.«⁶ Po njemu se nametnula hitna potreba ideološkog uzdizanja partijskog članstva te političkog i ideološkog odgajanja širokih narodnih masa. Zato je bilo potrebno da se sav agitacioni, propagandni i kulturno-prosvjetni rad organizira i ujedini pod rukovodstvom partijskih komiteta. Hitno su se trebali stvoriti aparati, a zatim se trebalo i pravilno raspodijeliti ljude kako bi se rad mogao uspješno i pravilno odvijati, što se, dakako, nije moglo izvesti preko noći. Zadaci Agitpropa po pitanju štampe bili su sljedeći: „ (...) izgrađivanje idejnog lika naše štampe, njene političke i pedagoške uloge, stila njenog uređivanja; borba za idejnost u našoj štampi, idejnost i partijnost nasuprot 'bezidejnosti i informativnosti', 'senzacionalno-informativnim tendencijama'; borba protiv utjecaja buržoaske reakcije na našu kulturu na svim njezinim sektorima.“⁷

---

³ Jandrić, Berislav. *Hrvatska pod crvenom zvijezdom: Komunistička partija Hrvatske 1945.-1952.: organizacija, uloga, djelovanje*. (Zagreb: Srednja Europa, 2005), 162.

⁴ Isto

⁵ Isto

⁶ Knezović, Zlata. *Obilježja boljševizacije hrvatske kulture (1945.-1947.)*. Časopis za suvremenu povijest 24, br. 1 (1992.): 101-132.

⁷ Isto

Osnovni se, dakle, zadatak: "(...) sastoji u tome, da se čitav agitacioni, propagandni, kulturno-prosvetni rad organizuje i ujedini pod rukovodstvom partijskih komiteta."⁸ Bilo je poželjno, a naposljetku i potrebno socijalističku ideologiju utkati u svaku pojedinu sferu života: "U tom radu treba da dođe do punog izražaja idejno-politički sadržaj vezan našom svakidašnjicom, a to znači kroz socijalističku izgradnju naše zemlje, izvršavanje zadataka, petogodišnjeg plana, koji je tretiran na tekovinama NOB-e, kroz razvijanje ljubavi, bratstva i jedinstva našeg naroda, bez razlike socijalnog, nacionalnog, vjerskog pripadništva, u razvijanju mržnje prema svim neprijateljima socijalizma..."⁹

U članku 25. Ustava FNRJ iz 1946., koji je rađen po deset godina starijem sovjetskom modelu, građanima je zajamčena sloboda savjesti i sloboda vjeroispovijesti, a u članku 27. zajamčene su osnovne slobode: sloboda tiska, govora, udruživanja, zborova, javnih skupova i događanja.¹⁰ Važno je istaknuti kako je Agitprop imao velikoga utjecaja na cenzuru tiska čime je direktno prekršio Ustav. Objavljivalo se samo politički prihvatljive ideje i tekstove. Nisu se poštivale niti ostale, Ustavom zagaranirane, slobode. Unatoč Ustavu, strogo se kontrolirala distribucija bilo kakve vrste kulture. Agitprop je bio taj koji je ili nije odobravao izdavačke planove svih tada postojećih nakladničkih kuća u Hrvatskoj i nikakva se promjena nije događala bez njihova nadzora i odobrenja.¹¹ Stvorene su upute izdavačkim poduzećima i drugim medijima kako se treba obilježavati neke od praznika – preporučili su priloge u novinama i slanje telegrama od viših rukovodstava i ništa drugo, a naročito ne poduzimati mitinge, akademije, manifestacije...¹² Primjerice, prilikom obilježavanja Prvog maja 1946. bilo je istaknuto koje su parole podobne za objavljivanje u novinama, a koje su podobne za ispis na transparentima i zgradama. Neke od podobnih parola za transparente i ispisivanje na javnim mjestima bile su izrazito klasne i prosovjetske ("Proleter i svih zemalja ujedinite se u borbi za mir i demokratiju", "Živjela slavna Komunistička partija Jugoslavije – rukovodilac naroda na putu boljeg života",

---

⁸ HR HDA 1220. CK SKH, Agitprop, *O reorganizaciji agitacije i propagande*, 1945.

⁹ HR HDA 1220. CK SKH, Agitprop, *Elaborat pod nazivom Kulturno umjetnički masovan rad*, bez datuma

¹⁰ Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 31. januar 1946. http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.html

¹¹ Šarić, Tatjana. „MATICA HRVATSKA“ u prvim poslijeratnim godinama (1945-1948). Arhivski vjesnik, vol. 54, br.1, 2011, str 115-140.

¹² HDA, CK SKH, Agit-prop, telegram od 23.05.1946.

„Živio drug Staljin – genijalni vođa naprednog čovječanstva”), dok su novinske parole ipak trebale biti klasno i politički neutralnije.¹³

Godine 1945. formiran je sektor Agitpropa zadužen za štampu i agitaciju, a zadaci rukovoditeljstva su bili slijedeći: „On se brine da u štampi pravilno postave sva politička i druga pitanja i da se pravilno u štampi na njegovoj teritoriji primene i protumače ideje centralne štampe. On se brine o tome koji članci i o čemu treba da uđu, što da se u štampi jače naglasi, što da se naročito podcrta, a što opet ne. On se dalje brine i o tome, kakvi oblici agitacije (zborovi, konferencije, priredbe, plakati itd.) treba da se razviju i primene u odgovarajućim političkim i drugim uslovima. On vodi računa o tome kakvi ljudi treba da uđu u redakciju partijskih i drugih novina i časopisa, a i sam stupa po potrebi u pojedine važne redakcije. Ali ne treba misliti da se njegov rad svodi na rad u nekoj od redakcija. To može biti samo deo njegovog rada, a on mora imati pogled i rukovoditi, neposredno i posredno, čitavom štampom i agitacijom u svom kraju. On istovremeno rukovodi aktivom agitatora.“¹⁴

U razdoblju od 1945. do 1950. rušile su se stare tradicije i stvarale nove. „Nastojalo se stvoriti „zajedničko sjećanje“ i jedinstvenu interpretaciju povijesti.“¹⁵ Agitprop je bio važan element u formiranju tradicije kroz ideološku indoktrinaciju. Ideologija se najvećim djelom stvarala i prenosila putem novina i časopisa kojima je bila namijenjena uloga: „(...) proklamatora službenog stava marksističke ideologije te su oni trebali biti prožeti partijnošću i ideologijom, nisu smjeli biti samo puki registratori događaja već motivatori revolucionarnog stvaralaštva“¹⁶ Dnevni je tisak bio u rukama komunista, a izvješćivao je i prenosio određene poruke u svrhu oblikovanja javnog mnijenja. Mediji nisu bili slobodni i radi toga se citirani novinski članci koji su korišteni u ovom radu trebaju sagledati sa suvremenog stajališta. Narod je o politici mogao biti informiran putem medija koja su pak bili: „(...) nesamostalni, kontrolirani i prisiljeni objavljivati informacije i tumačenja koja im je naredio partijsko – državni vrh, odnosno

---

¹³ Spehnjak, Katarina. *Javnost i propaganda naroda u politici i kulturi Hrvatske 1945-1952*, (Zagreb: Hrvatski institut za povijest Dom i svijet, 2002), 94. (dalje Spehnjak)

¹⁴ Najbar-Agičić, Magdalena. "Agitprop među novinarima. Uspostava komunističke vlasti i nadzor nad medijima." *Stvaranje socijalističkog čovjeka. Hrvatsko društvo i ideologija jugoslavenskog socijalizma*, Duda, Igor (ur.). (Zagreb - Pula: Srednja Europa - Sveučilište J. Dobrile, 2017), 181.

¹⁵ Radelić, 165.

¹⁶ Šarić, Tatjana. "Djelovanje Agitpropa prema književnom radu i izdavaštvu u NRH, 1945-1952." *Radovi* 42, br. 1 (2010): 387-423.

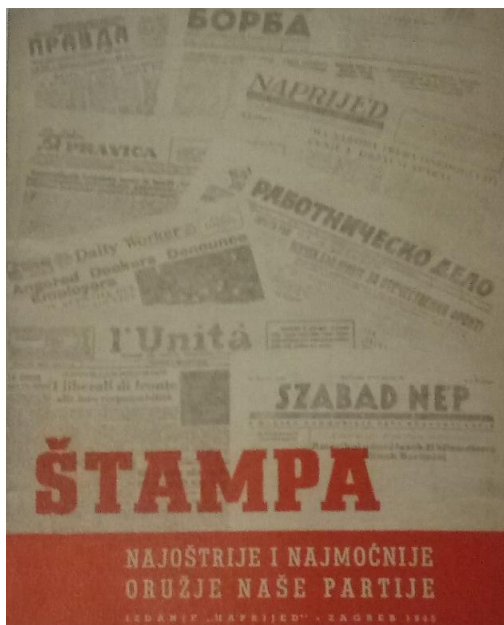
Odjeljenje za agitaciju i propagandu CK KPJ i CK KPH.“¹⁷ O tome će više riječi biti u sljedećem poglavlju.

---

¹⁷ Jandrić, Berislav. "Tisak totalitarne komunističke vlasti u Hrvatskoj u pripremi montiranoga procesa zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu (1946.)." *Croatia Christiana periodica* 25, br. 47 (2001): 225-258.

Dnevne novine i štampa

Mediji su u drugoj Jugoslaviji imali veoma važnu zadaću - mobilizirati narod za potporu komunističkoj vlasti. Komunistička je vlast, jednom kada je zadobila kontrolu nad publikacijama, putem medija počela oblikovati javnost.¹⁸ Štampa je bila najoštrije i najjače oružje Komunističke partije. Međutim, kako popularizirati štampu do svih, i onih najnižih slojeva društva, kada je većina jugoslavenskog stanovništva tada još bila nepismena. Agitprop, kojemu je bilo izrazito važno imati utjecaja na ovo društveno pitanje, je dao odgovor. Radilo se na opismenjavanju masa koje će sve državne ideje i vrijednosti moći pročitati u dnevnoj, tjednoj ili mjesečnoj štampi i u ostaloj dopuštenoj literaturi. „Početkom 1949. godine pokrenuta je široka akcija opismenjavanja koja je obuhvatila gotovo 70.000 osoba (gotovo 2% stanovništva).“¹⁹ Cenzura, iako tada još neformalna, i promicanje socijalističkih ideja ne bi dali ploda ako narod ne bi mogao pročitati što prenose partijska glasila. Ideje su se mogle širiti putem drugih medija, ali štampa je bila najraširenija i najpristupačnija širokim masama u samim počecima nove države.

(preuzeto: Radelić Zdenko, Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. Od zajedništva do razlaza)

¹⁸ Radelić, 157.

¹⁹ Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918-2008*. (Zagreb: EPH Liber, 2008), 317.

„Politička proklamacija i zakonodavstvo socijalističkih zemalja ističe slobodu tiska kao načelo. Cenzure formalno nema, ali ona se stvarno uspostavlja nepravnim sredstvima.“²⁰ Cenzura štampe postat će jugoslavenskom svakodnevicom. U kolovozu 1945. u Službenom je listu objavljen Zakon o štampi. Iako je prema njemu kao i u Ustavu, tisak bio slobodan, zakon je bio prepun zabrana koje su se mogla najšire shvatiti. „Zabranjene su publikacije koje šire nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, pozivaju na pobunu, vrijeđaju prijateljske zemlje, pomažu djelovanje vanjskih neprijatelja, pozivaju na neispunjavanje vojnih dužnosti, ugrožavaju državne interese i sadrže klevete na račun predstavničkih tijela države.“²¹ Uz navedene zabrane izdavači su morali svaki tiskani materijal dostaviti tužilaštvu na pregled prije objavljivanja, koji potom bi ili ne bi otišao u distribuciju, ovisno o njihovoj procjeni. „Ured je novinarima davao do znanja o čemu mogu pisati, a o čemu ne, i to na temelju tri kategorije: „Može se pisati“, „Samo za internu informaciju“ i „Ne može se pisati“.“²² Prema Vladimiru Bakariću, istaknutom komunistu u tadašnjoj NR Hrvatskoj, bilo je teško srediti odnos zakon – štampa, ali štampa je bez obzira na zakon trebala biti u službi opće partijske linije: „Vi, vjerojatno, znate, jer to ponavljam, da zastupam slobodu novinara i zastupam da novinar ne treba da slijepo slijedi bilo kakav forum. Međutim, ako se postavi opća partijska linija, mislim da je ona obavezna za novinare kao i za svakoga drugoga, i da on treba da radi svoj posao na toj liniji, da je razrađuje kao i svaka druga organizacija.“²³

Da su novinarstvo i štamparsku industriju snašla teška vremena svjedoči i činjenica da je 25. travnja 1947. godine provedena i akcija pregleda svih knjižara. Tom su prilikom oduzete brojne za partiju nepodobne tiskovine, a među njima su bile i one koje su krivotvorile povijest, klevetale Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR), propovijedale mračnjaštvo, fašizam, šovinizam (posebice velikohrvatski i velikosrpski), vjersku i rasnu mržnju, pornografiju te kriminal.²⁴ Partija je trebala spriječiti izlazak takvih tiskovina u javnost. Taj se zadatak najozbiljnije shvatio, počelo se raditi na gašenju privatne izdavačke djelatnosti, nacionalizaciji privatnih štamparija, povećale su se cijene, kontroliran je protok papira kako bi se onemogućio

---

²⁰ Spehnjak, 102.

²¹ Radelić, 155.

²² Radelić, 158.

²³ Bakarić, Vladimir. *Socijalistički samoupravni sistem i društvena reprodukcija*. (Zagreb: „Informator“, izdavačka kuća, 1974.), 313.

²⁴ Radelić, 156.

rad na nepodobnim tiskovinama, uvedena je oštra ideološka kritika i politička diskvalifikacija za nepartijske ideje i njihove autore.²⁵ Već početkom 1946. podržavljena je većina privatnih tiskara u Hrvatskoj. U Zagrebu je tada, uz 34 državne, postojalo samo 13 privatnih tiskara.²⁶ Skupa s centralizacijom, potonje je išlo u pravcu stvaranja jednog velikog novinarskog poduzeća – *Vjesnika*, jednog velikog partijskoga glasila – *Naprijed* i jednog velikog nakladnog poduzeća – Hrvatsko nakladno poduzeće.²⁷

Godine 1947. Agitprop je izdao dokument u kom stoji da je u listopadu iste godine dnevno štampano 119.515 primjeraka dnevnih novina, od čega je 85.846 primjeraka prodano u gradovima, 13.860 u kotarskim mjestima, a na selu 20.815. primjeraka.²⁸ U istom se dokumentu navodi potreba za osnivanjem čitaonica i knjižnica na selu kao i potreba za povećanjem interesa za kino i radio pri čemu se navodi i kritika na činjenicu da u tom trenutku postoji malo mogućnosti za gledanje filmova. Kako bi se postigla infiltracija štampe u mase, a komunističke ideje širile, jedan od zadataka za 1947. godinu je bio izričito: „likvidirati nepismenost u ovoj godini“.²⁹ Spominju se na istom mjestu i zadaci koji obuhvaćaju povećanje produkcije, rasprodaje i čitanja štampe, organizaciju čitalačkih skupina u selima i osnivanje čitaonica s knjižnicama u kotarskim sjedištima. Agitprop je također izdao dokument s općim karakteristikama kulturnih rubrika u novinama. „Novine prate kulturne pojave, reagiraju tek na gotova djela – informiraju, nemaju inicijativnog karaktera, ne analiziraju problematiku o kojoj se radi, nemaju originalnih produbljavajućih misli. (...) Novinska rubrika treba da bude okrenuta narodu, da mu tumači šta se dešava na pozornici. Osim toga na kulturnim rubrikama često se puta ide srednjom linijom između marksizma i socijal-demokratizma.“³⁰ U nastavku istoga dokumenta upućuje se kritika za slabu i nedovoljnu borbu štampe protiv likvidacije nepismenosti, nedovoljno praćenja kulturnog života iz provincijskih centara. Radilo se iz petnih žila na formiranju nedodirljive državne ideologije.

---

²⁵ Grbelja, Josip. *Cenzura u hrvatskom novinarstvu 1945-1990*. (Zagreb: Naklada Jurčić Okel d.o.o., 1998), 67. (dalje Grbelja)

²⁶ Spehnjak, 94.

²⁷ Spehnjak, 94.

²⁸ HDA, Organizacija, dosadašnji rad i zadaci kulturno prosvjetnog rada na selu, 1947, 1220 CK SKH. kutija 10

²⁹ HDA, Organizacija, dosadašnji rad i zadaci kulturno prosvjetnog rada na selu, 1947, 1220 CK SKH. kutija 10.

³⁰ HDA, Podaci o rad na području kulture, 1947, 1220 CK SKH Agitprop 1945-1954, kutija 10.

Još za vrijeme Drugoga svjetskog rata, opismenjavalu se partizane, odrasle i djecu. Prva slova koja su naučili bila su I, O i T, a prva riječ koju su znali čitati i pisati bila je Tito.³¹ U *Borbi* od 29. travnja 1949. izvještava se: „U selu Podevčevu, na području Varaždinskog kotara, završilo je rad pet tečajeva za nepismene. Time su i posljednja 74 lica naučila da čitaju i pišu.“ Borba protiv nepismenosti davala je prve konkretnije rezultate, sve je više i više ljudi znalo čitati i pisati. Na 46 tečajeva za nepismene u Dobričkom kotaru, stoji u *Borbi*, ispite je položilo 1147 lica, a na prosvjetnim tečajevima 687. Kako su godine odmicale, štampa je sve više izvještavala o rezultatima provedene kampanje protiv nepismenosti. Međutim, na žalost komunista u državi, nepismenost nije likvidirana već 1947. godine kako su to izričito planirali.

God.	Broj opismenjenih
1945.	144.077
1946.	319.250
1947.	Preko 500.000
1948.	Preko 636.673
1949. (do 01.05.)	42.142 (podaci za NR Hrvatsku i NR Makedoniju)

(Podaci preuzeti iz članka u *Borbi* od 01. svibnja 1949.)

U tablici se može vidjeti kako je borba s nepismenošću davala pozitivne rezultate i ubrzano je rasla kroz prvih četiri godine postojanja nove države. Kao što je ranije rečeno, bilo je potrebno imati opismenjen puk kako bi se širile ideje koje su trebale biti objavljene u tisku, ali i u ostalim književnim djelima. Svake se godine, prema novinskim člancima, *konačno* obračunavalo s likvidacijom nepismenosti, gotovo kao i sa svakim drugim problemom mlade

³¹ Brkljačić, Maja. *TITO'S BODIES IN WORD AND IMAGE*. Narodna umjetnost, 40, br. 1 (2003): str. 99-127.

države. Tek je u *Borbi* od 01. svibnja 1949. navedena je pretpostavka kada bi se trebalo stati na kraj nepismenosti, a da time nije konkretizirana tekuća godina: „Zahvaljujući samoprijegornom radu naših trudbenika na svim područjima društvenog života – na privrednom, političkom i kulturnom planu – 1951. godina bit će godina pobjedonosnog završetka Petogodišnjeg plana, godina svestranog ekonomskog i kulturnog preobražaja naše zemlje. Danas su već stvoreni svi uslovi da se tada – uz daljnju mobilizaciju svih naših snaga i na tom području – u osnovi likvidira nepismenost u našoj zemlji.“ KPJ je vjerojatno shvatila da je nepismenost prevelika da bi se iskorijenila u kratkom roku od jedne ili prvih nekoliko godine, ali su zato potaknuli narod da se maksimalno angažira i uključi u tečajeve time što su obznanili ideju da se nepismenost likvidira u godini kada je trebao završiti Petogodišnji plan. To je trebao biti još jedan u nizu od propagandnih uspjeha komunističke vlasti.

Nova godina

Ulaskom u novu godinu, prema novinskim člancima iz obrađenog razdoblja, prisjećalo se prijašnjih pobjeda, ali ponajviše se gledalo u budućnost i prema novim uspjesima. Nova je godina, proglašena državnim praznikom tek prilikom donošenjem Zakona o državnim praznicima 1955. godine. Unatoč tome, još se 1949. godine uvelo dvodnevno novogodišnje praznikovanje na 01. i 02. siječnja.³² Prije Zakona o državnim praznicima, Nova se godina spominjala u zakonu iz 1929. godine samo kao vjerski praznik za katolike.³³ Nova je godina kao narodni praznik, trebala istisnuti slavljenje Božića. „Antifašistički front žena, kao najmanje politizovana masovna organizacija koja je bila zadužena za zbrinjavanje dece, rad sa ženama i slično, krajem 1948. delegiran je da promoviše Novu godinu kao budući „narodni običaj“. Insistiralo se na Novoj godini kao dečjem prazniku, čak je i 31. decembar proglašen Danom dečje radosti kako bi u delu zemlje sa većinskim katoličkim stanovništvom deci zamenio Božić, a vlast je naredila da se jelke, slatkiši i igračke povuku iz radnji i puste ponovo u prodaju direktno pred Novu godinu na Dan dečje radosti.“³⁴

U novinama se iz tog razdoblja ponajviše može naći razne čestitke državnom vrhu od strane komunističkih kolega iz socijalističkih država i čestitki koje je državni vrh uputio narodu. U *Vjesniku* od 01. svibnja, u članku Ive Sarajčića stoji da dužnost svakog rodoljuba i svjesnog građana zemlje leži u provođenju općeg državnog plana razvitka, predanom radu u izgradnji bolje budućnosti za sebe, svoju djecu i svoj narod. U novinama se objavljuju mnogi oglasi u kojima razne tvrtke čestitaju Novu godinu svojim mušterijama i prijateljima. Prenosile su se čestitke Sveslavenskog komiteta maršalu Titu i Jugoslavenskoj armiji: „Neka Vam nastupajuća Nova godina donese nove uspjehe u Vašem plodonosnom radu za sreću naroda Jugoslavije i svih slobodoljubivih naroda svijeta. Želimo vam sreću.“³⁵ U istom se broju *Vjesnika* od 03., siječnja 1946. godine prenosi Titova novogodišnja poruka u zaglavlju naslovnice: „Ako je godina 1945.

---

³² Radelić, 168.

³³ Intervju Lazare Marinković s kustosima Muzeja istorije Jugoslavije Anom Panić i Radovanom Cukićem. *Sav glamur Titovih Novih godina je u ovim fotografijama*. <https://www.vice.com/rs/article/3dq3y8/titove-nove-godine-u-fotografijama> (posjećeno 11.08.2018) (Dalje: Intervju Lazare Marinković s kustosima Muzeja istorije Jugoslavije Anom Panić i Radovanom Cukićem)

³⁴ Isto.

³⁵ Vjesnik jedinstvene narodno oslobodilačke fronte Hrvatske, 03.01.1946., Zagreb, broj 217. (dalje Vjesnik)

bila godina pobjede na bojnem i političkom polju, to je svaki građanin ove zemlje dužan učiniti sve, da nova 1946. godina bude barem djelomično godina pobjede na privrednom polju.“ Iz Sofije je 04. siječnja upućena čestitka maršalu Titu: „Čestitamo Vam nastupajuću u miru 1946. godinu sa željom da donese Vama i jugoslavenskim narodima, koje ste Vi vodili u borbi, svu sreću i mogućnost za trajnu izgradnju i blagostanje.“³⁶

U danima nakon 01. siječnja 1946. godine gomilaju se antiklerikalni članci, a piše se i o novogodišnjim čestitkama koje su 1944. godine razmijenili Ante Pavelić i dr. Alojzije Stepinac.³⁷ Poveznica klera s ustaštvom je bila vrlo aktualna tema, a o njoj će biti više govora u poglavlju o odnosima između KPJ i Katoličke crkve.

Nova godina, 1947., trebala je biti godina planske privrede i postavljanja temelja za plansku industrijalizaciju i elektrifikaciju. Bila je to godina prvog Petogodišnjeg plana. U novogodišnjem izdanju *Vjesnika* od 01. siječnja stoji sljedeće: „Svakog aktivistu, trudbenika, svakog čovjeka treba da obuzme osjećaj krajnje požrtvornosti samoodricanja, radne discipline, štednje i razboritog trošenja materijalnih dobara, osjećaj ponosa na preuzete obveze, svijest da radeći za domovinu radi za sebe i svoju porodicu, za novi, bogati, veseo, pravedan život i društveni poredak.“ I sljedećih će se godina prilikom proslave Nove godine objavljivati članci sa sličnim porukama. Zanimljivo je primijetiti kako se u novogodišnjem *Vjesniku* našao i crkveni kalendar za 1947. godinu, a objavljen je preko čitave stranice.³⁸

Novogodišnja su novinska izdanja obilovala društveno-političkim porukama i željama. O novogodišnjim se običajima nije pisalo u novinama, a u literaturi se ne spominje gotovo ništa za razdoblje koje se obrađuje u diplomskom radu. Iznimka je bio običaj iščekivanja Djeda Mraza. Za njega stoji da je bio dijelom novogodišnje tradicije, a nakon Rezolucije Informbiroa osuđen je kao boljševičko-klerikalno kopile, pri čemu se s pridjevom klerikalni ciljalo na Sv. Nikolu, njegova prethodnika.³⁹ Djed Mraza se povezivalo s Kraljem zime koji potječe iz poganske tradicije, a na ruskom jeziku glasi *Ded Moroz*.⁴⁰ Upozoreno je da Djed Mraz nikoga nije usreo.

³⁶ Vjesnik, 05.01.1946., Zagreb, broj 219.

³⁷ Vjesnik, 04.01.1946., Zagreb, broj 218.

³⁸ Vjesnik, 01.01.1947., Zagreb, broj 313.

³⁹ Radelić, 170.

⁴⁰ Intervju Lazare Marinković s kustosima Muzeja istorije Jugoslavije Anom Panić i Radovanom Cukićem

Dan je prijedlog da se umjesto njega uvede Baba Zima, ali to je odbačeno. Ovaj se običaj uspio održati usprkos prijedlozima da se Nova godina personificira u liku mlade djevojke u narodnoj nošnji ili pak u liku starog partizana.⁴¹

---

⁴¹ Radelić, 170.

8. mart – Međunarodni dan žena

U kolovozu 1910. godine, na Drugoj međunarodnoj konferenciji socijalistkinja u Kopenhagenu, prihvaćen je prijedlog istaknute socijalistkinje Clare Zetkin da se 08. ožujka slavi kao međunarodni dan žena. Toga će se datuma od 1911. godine kroz čitavo 20. stoljeće, pa sve do danas, obilježavati borba žena za solidarnost, za ekonomsku, političku i kulturnu jednakost, ali i za mir i dobrobit djece.⁴² Dakako, trebalo je proći određeno vrijeme da se taj datum i njegov značaj usade u društvenu misao. U socijalizmu je Dan žena imao velik značaj - borba svim sredstvima za neposredne životne interese radničke klase, radnih ljudi i žena. Bila je to borba za opće pravo glasa, bez obzira na spol, vjeru, rasu i nacionalnost, pravo na obrazovanje, zaštitu žene kao radnice i kao majke, borba za zabranu noćnog rada za žene i djecu, ukidanje trgovine bijelim robljem, borba za ostvarenje principa *jednaka plaća za jednak rad*, za osmosatno radno vrijeme i slobodnu nedjelju.⁴³ Žene su bile radnice i morale se regulirati njihov položaj u društvu. Međutim, žene su bile i majke, što je značilo da će rađati i odgajati djecu, buduće Titove pionire i napose, buduće radne ljude socijalizma. Zato je valjalo uključiti čim više žena u socijalistički pokret.

Već se 1941. godine spominje da: „... nema ni jednog NOO-a u koji nisu birane i žene.“⁴⁴ Žene su imale pravo birati i biti izabrane u Narodno-oslobodilačkim odborima. One su se borile i ginule za domovinu.⁴⁵ Komunisti su bili ponosni na žene koje su se borile protiv okupatora i ustaša, a tome svjedoči i izjava Vladimira Nazora: „I mi se možemo ponositi što smo u ove teške dane, dali svijetu novi tip žene – partizanku.“⁴⁶ Stvarao se kult žene radnice, žene koja će u teškom poratnom razdoblju rađati i odgajati mlade nade, ali i ako je potrebno, žene koja će čvrsto stati u obranu svoje djedovine. Godine 1942. stvorena je samostalna politička organizacija Antifašistička fronta žena (AFŽ) primarno kako bi se žene mobilizirale za opći narodni ustanak. Uz mobilizaciju, neki od zadataka AFŽ-a bili su i briga o higijeni i sprečavanju zaraznih bolesti, o raspoloživim količinama hrane, briga o kulturnim priredbama i likvidaciji

---

⁴² Haramina, Mijo. *Velike godišnjice - naši praznici*. Zagreb: Školska knjiga, 1980.), 7. (dalje Haramina)

⁴³ Haramina, 8.

⁴⁴ Haramina, 19.

⁴⁵ Isto

⁴⁶ Haramina, 20.

nepismenosti.⁴⁷ Na to koliki je bio značaj žena za novu državu ukazuje i činjenica da im je Ustavom FNRJ iz 1946. godine zajamčena ravnopravnost. „Člankom 24. jasno je označen socijalni i pravni položaj žene riječima: Žene su ravnopravne s muškarcima u svim oblastima privrednog, državnog i društveno-političkog života“.⁴⁸ Samoupravni je socijalistički sistem trebao omogućiti da svi radni ljudi, i muškarci i žene, odlučuju o vitalnim zajedničkim poslovima.

Dana 3. ožujka 1946. *Vjesnik* prenosi kako su se žene antifašistkinje pripremale za proslavu Međunarodnog dana žena. Takmičenje u obnovi i proizvodnji do tad se već ustalilo u narodu, a i žene su ga objeručke prihvatile. Pridonijele su znatnom povećanju proizvodnje koja je pomagala u obnovi zemlje, a to su u spomenutom izdanju od 03. ožujka, radnice tekstilne tvornice *Ivančica* ponosno i navele: „Mi radimo svake prve nedjelje u mjesecu udarnički za obnovu zemlje, no povrh toga smo zaključile, da ćemo za proslavu 8. marta odraditi osam sati u korist Komunističke partije. (...) Ali, ne sastoji se naše takmičenje samo u prekovremenom radu (...). U okviru tih obaveza posjetile smo Invalidski dom na Jordanovcu, gdje smo podijelile drugovima darove, koje smo međusobno sakupljale.“⁴⁹ U nastavku se članka spominju pridonosi žena Ivanić grada i Vojnog Križa u prethodnih mjesec dana – sakupile su veću količinu rublja za Jugoslavensku armiju i priredile čitav niz predavanja o pitanjima žena u prošlosti i sadašnjosti, a sav je prihod sa zabave koja se trebala održati 8. ožujka bio namijenjen za djecu stradalu od fašističkih teroriziranja. Osim što su se žene na pojedinim radnim mjestima takmičile međusobno, takmičenja u proizvodnji su bila održavana i na razinama okruga, kao što je to primjerice bilo takmičenje žena iz okruga Karlovac sa ženama iz okruga Zagreb.⁵⁰

U danima koji su slijedili može se pratiti kako je objavljivano sve više članaka o takmičenjima žena uoči njihova praznika po svim okruzima, gradovima i kotarevima. Dana 04. ožujka 1946. godine Centralni je komitet Antifašističkog fronta žena Jugoslavije stavio u promet

---

⁴⁷ Sklevicky, Lydija. *Organizirana djelatnost žena Hrvatske za vrijeme narodnooslobodilačke borbe 1941-1945*. Povijesni prilozi 3, br. 3,(1984): 83-127.

⁴⁸ *Vjesnik*, 08 .03.1946., Zagreb, broj 272.

⁴⁹ *Vjesnik*, 03 .03.1946., Zagreb, broj 268.

⁵⁰ *Vjesnik*, 03 .03.1946., Zagreb, broj 268.

posebnu marku za cijenu od 1 dinar povodom 8. marta, a prihod od prodanih maraka bio je namijenjen Međunarodnom demokratskom savezu žena.⁵¹

Izgled marke objavljen je u Vjesniku od 04.03.1946.

Na sami Dan žena 1946. u Vjesniku je objavljeno kako su država i narod jedan te isti pojam u novoj državi. „Država – to smo mi svi, muškarci, žene i omladina, i zato svaki kamen koji smo položili u obnovu zemlje, svaki novi predmet koji je izišao iz tvornice, svako zasijano zrno i svako zbrinuto dijete predstavljaju za nas jedan korak (ka) svjetlijoj budućnosti.“ Pucalo se od ponosa što su jugoslavenske žene u boljem položaju od žena iz većina drugih zemalja (nije navedeno na koje se zemlje ova teza odnosi) gdje su one još uvijek prisiljene isticati svoje zahtjeve za ravnopravnost. U Jugoslaviji su se u to vrijeme, stoji u nastavku članka, isticale parole za takmičenja u svrhu što brže obnove zemlje.

U Zagrebu je bio održan miting žena grada Zagreba u čast proslave 8. marta. U početku slavlja odsvirana je himna *Hej Slaveni*, a zatim su slijedila predavanja. U njima je bilo riječi o zadacima antifašističke žene, o broju sati rada u obnovi države, radnoj disciplini, uspjehu i

---

⁵¹ Vjesnik, 04 .03.1946., Zagreb, broj 269.

proizvodnji.⁵² Osim u svrhu obnove i izgradnje zemlje, Dan žena manifestirao se i kroz aktualno političko pitanje – pitanje Trsta. Dana 08. ožujka 1946. godine na zaglavlju naslovnice *Vjesnika* stajalo je sljedeće: „Naše sestre u Istri, u Slovenačkom primorju, Trstu i Koruškoj u danima kada dolazi međunarodna komisija, slušaju glas žena u svojoj matičnoj zemlji s puno pouzdanja da će i one uskoro biti pripojene u FNRJ.“

U *Borbi* iz 1949. godine uoči osmog marta mogu se pronaći članci o uspjesima žena i podjelama nagrada ženama-udarnicama na dan žena. Ženama u čast, prenosi *Borba* od 03. ožujka 1949. godine, održat će se svečana akademija, a po tom će članice AFŽ-a posjetiti grobove narodnih heroja. Na taj su dan žene posjećivale majke narodnih heroja, dječje domove i dječje kuhinje u osnovnim školama, a održavana su i predavanja o značaju Međunarodnog dana žena.

---

⁵² Vjesnik, 09.03.1946., Zagreb, broj 273.

„Živio Prvi maj, borbena smotra trudbenika Jugoslavije“⁵³

U spomen na velike radničke prosvjede koji su se održali u Chicagu 1. svibnja 1886. godine, taj se datum diljem svijeta obilježava kao Međunarodni praznik rada.⁵⁴ Prosvjedi su počeli zbog niza radničkih potražnji – kako bi se smanjila satnica, a povećale nadnice, kako bi se stalo na kraj iskorištavanju djece u radne svrhe i poboljšalo radne uvjete. Prosvjednici su, njih 40ak tisuća, simbolično isticali svoje zahtjeve kroz tri osmice: 8 sati rada, 8 sati za kulturno uzdizanje i 8 sati za odmor. Toga je dana vlast na: „prosvjednike poslala jake policijske snage te je izbio žestoki sukob pri čemu je šest radnika ubijeno, a njih pedesetak ranjeno. Mnogo je prosvjednika uhićeno, a vođe štrajka izvedeni su pred sud. Petero ih je osuđeno na smrt, a trojica na dugogodišnju robiju.“⁵⁵ Na prvom kongresu Druge internacionale 1889. odlučeno je da će se svakog 1. svibnja održavati prosvjedi sve dok radnici ne izbore pravo na dostojan život i rad. Već se od sljedeće godine taj dan slavi kao Međunarodni dan opće solidarnosti radništva. U Hrvatskoj je Prvi svibnja prvi puta obilježen 1890. godine, a radnici su također tražili prava sažeta u zahtjeve triju osmica. U Zagrebu su održani brojni skupovi i prosvjedi, a među njima najveći održan je u zgradi Hrvatskog doma gdje su govornici naglašavali: “Mi smo za rad, ali hoćemo živjeti kao ljudi”.⁵⁶

Prvi maj je u socijalističkoj NR Hrvatskoj imao veliki značaj. U časopisu za ribarstvo iz ožujka 1949. navodi se važnost ovoga proleterskog praznika u jeku kapitalizma. „Karl Marx i Friedrich Engels utvrdili su nepobitnom točnošću historijsku zakonitost svega onoga, što je moralo dovesti do konačne pobjede međunarodnog proletarijata u njegovoj borbi protiv kapitalističkog izrabljivanja.“⁵⁷ Svake je godine ovaj praznik imao sve više parola i sve jači politički prizvuk što ćemo vidjeti u nastavku.

Prvomajsko slavlje 1945. godine obilježeno je u znaku pobjede nad okupatorima i fašizmom. „Tokom našeg ustanka Prvi Maj postao je općenarodni borbeni i radni praznik sviju

---

⁵³ Prvomajska parola

⁵⁴ Hrvatska enciklopedija, “Prvi svibanj.” Leksikografski zavod Miroslav Krleža
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50876>

⁵⁵ Krajcer, Dražen. *Zašto 1. svibnja slavimo Praznik rada? – 1986.* <http://povijest.hr/nadanasnjidan/zasto-1-svibnja-slavimo-praznik-rada-1886/> (posjet 03.06.2018.)

⁵⁶ Isto

⁵⁷ *Prvi maj.* Croatian Journal of Fisheries 4, br. 3-4 (1949): str 21.

antifašističkih snaga i to zato što je radnička klasa na čelu s Komunističkom partijom kroz čitavo vrijeme vladavine protunarodnih režima vodila upornu borbu za osnovna građanska prava i slobodu. (...) Baš zato i Prvi Maj, koji je ranije bio samo praznik radničke klase, postao je omiljen kod sviju narodnih slojeva, jer se na taj dan kroz decenije radnička klasa borila ne samo za svoje klasne i ekonomske interese, već i za interese i prava sviju potlačenih narodnih slojeva, radnika, seljaka i inteligencije, za interese cijelog slobodoljubivog čovječanstva.⁵⁸ Praznik rada postao je oruđe za idejnu indoktrinaciju jugoslavenskog naroda od strane Komunističke partije. U *Vjesniku* iz 1945., na sami Prvi maj objavljeni su članci koji su ga masovno promovirali. Već se nekoliko dana prije praznika u istim novinama može naći mnoštvo članaka koji upućuju na to što on treba predstavljati, a izvješćuje se i o prvomajskim takmičenjima u proizvodnji za što bržu obnovu zemlje. U cijelosti se prenosi Staljinova prvomajska dnevna zapovijed koja je nabijena osjećajima ponosa radi dotadašnjih vojnih oslobodilačkih akcija u Poljskoj, Mađarskoj, Austriji i dr. Slave se postignuća Crvene armije. Konačni je cilj bio poraz Hitlera, a Staljin je iskoristio ovaj međunarodni praznik u svrhu promidžbe političkih ideja i postignuća.

Prvomajska proslava održavala se u svakom kraju nove države. U Beogradu, kao glavnom gradu Federativne Demokratske Jugoslavije, Prvi je maj obilježen na vrlo svečan način: „Na Terazijama je bila podignuta velika tribina okićena cvijećem i zelenilom, ukrašena zastavama i slikama. (...) U 10 sati otpočeo je defile naše vojske, koja je čvrstim korakom prolazila pored svoga Maršala i vrhovnog komandanta. Za vojskom su nastupili u svečanoj povorci beogradski pioniri, učenici sviju osnovnih škola, djeca sviju beogradskih srednjih škola, članovi Jedinštenih sindikata radnika i namještenika. Oni su klicali maršalu Titu, novoj Jugoslaviji i Prvome Maju. U isto vrijeme u zraku su kružili naši avioni i letjeli nisko iznad kuća. Punih pet sati i 20 minuta trajala je ova svečana povorka.⁵⁹ U istom se članku govori o veoma svečanoj proslavi u Splitu. Tamo je u 9:30 s Hajdukova igrališta krenula svečana povorka. Povorku od nekoliko kilometara, koja je prolazila kroz splitske ulice, činili su radnici, namještenici, seljaci i građani kličući Prvome maju, Komunističkoj partiji, Crvenoj armiji, Saveznicima... Građani su s balkona i pločnika pozdravljali povorku. Cijeli je Split toga jutra izišao na ulice kako bi prisustvovao mitingu na Botičevoj poljani. Spominje se i svečana

---

⁵⁸Vjesnik, 28.04.1945., Zagreb, broj 17.

⁵⁹Vjesnik, 05.05.1945., Zagreb, broj 20.

proslava u Šibeniku gdje je na čelu povorke bio predsjednik vlade federalne Hrvatske Vladimir Bakarić, te u Skoplju. Održavane su mnogobrojne priredbe na ovaj dan, sa svih su mitinga bili odaslani pozdravi maršalu Titu. Zanimljivo je primijetiti kako se u istom članku ne spominju glavni gradovi federativnih država osim Beograda i Sarajeva, koji je zapravo, samo usputno spomenut. Pred sami kraj članka, stoji: „Velike manifestacije održane su u Zadru, Dubrovniku, Otočcu, Sarajevu, Mostaru, Banja Luci, Nišu i mnogim drugim oslobođenim gradovima i selima.“⁶⁰ Zagreb se u tome članku, pošto je oslobođen tek 08. svibnja 1945., nije spominjao.

Tijekom 1946. i 1947. godine proslava Prvog maja postaje sve organiziranija. Stvaralo se ozračje o veličini Jugoslavije čemu možda najbolje svjedoči poruka Edvarda Kardelja povodom Prvog maja objavljen u zaglavlju *Vjesnika* od 25. travnja 1946. godine: „U našoj se zemlji ostvarilo ono za što su se borili radnici čitavog svijeta kroz svu historiju.“ U Kardeljevom članku, među ostalim, navode se i sljedeći zadaci povodom prvomajske proslave: neprestana borba za produkciju i njeno povećanje, borba za bolju kvalitetu i smanjenje troškova proizvodnje, borba protiv birokracije i sporosti aparata, borba za stvaranje zadruga, maksimalna štednja, čuvanje narodne imovine, jačanje radničke kontrole u privredi, pomoć seljaštvu u njihovom radu i dr.⁶¹ U pripremama za 1. maj 1946. godine, ali i uslijed kolektivizacije, bivša je tvornica *Braće Sevrčik* prešla u državno vlasništvo i službeno ponijela naziv *Prvomajska tvornica*.⁶² Već spomenute godine, na sami 1. maj otpočeti su radovi na izgradnji omladinske pruge *Brčko-Banovići*. Mladi su ponosno prihvatili zadatak izgradnje: „Došli smo iz svih krajeva naše lijepe domovine i zagrljeni u kolu bratstva mi smo još uvjereni u naše snage, u uspjeh zajedničkog truda. Mi poznajemo težinu zadatka, koji smo uzeli na sebe, ali nas to ne plaši. Udružiti ćemo volju i energiju s vještinom u radu, koje ćemo sticati na gradnji. I kao što danas na ovaj dan slave rada svi trudbenici naše FNRJ uzimaju na sebe nove zadatke, mi Ti se, dragi druže Tito, zavjetujemo u ime naše vedre mladosti i budućnosti, da ćemo izgraditi omladinsku prugu u predviđenom roku.“⁶³ Obećanje koje je dano Titu povodom Prvog maja na kraju je i ispunjeno, pruga je izgrađena u rekordnom roku za nešto više od šest mjeseci. „Omladinska pruga *Brčko-Banovići* završena je 22 dana prije isteka roka. Prvi vlak pun ugljena iz rudnika

---

⁶⁰ Vjesnik, 05.05.1945., Zagreb, broj 20.

⁶¹ Vjesnik, 25.04.1946., Zagreb, broj 311.

⁶² Vjesnik, 29.04.1946., Zagreb, broj 315.

⁶³ Vjesnik, 04.05.1946., Zagreb, broj 318.

Banovići krenuo je 07. studenog za Beograd.“⁶⁴ Godina 1946. bila je godina prvog slavlja 1. maja u slobodi, a to se posvuda napominjalo. Slavio se poraz fašizma, ali istovremeno se upozoravalo da fašizam još uvijek nije mrtav te da ne treba posustajati u sveprisutnoj borbi.

U organu KPJ, *Borbi* od 24. travnja 1948., na početnoj su strani osvanule Prvomajske parole. Ispisano je više od stotinu parola u tri stupca. Slavljene su sve tvorevine KPJ i Sovjetskog saveza, slavljen je rad i socijalizam, slavljene su komunističke države, a nadasve, slavljen je maršal Tito. Mnoštvo parola ispisanih na početnoj strani glasila nešto više od tjedan dana uoči Prvog maja upućuje na bolju organiziranost sustava i potrebu za ranijom mobilizacijom stanovništva u proslavama čime je praznik nedvojbeno postao jedan od imperativa komunističkog društva. Ovdje ću navesti samo neke od tada objavljenih parola: „Živio Prvi maj, borbena smotra trudbenika Jugoslavije“, „Živjela slavna Komunistička partija, avangarda trudbenika Jugoslavije“, „Živio drug Tito, organizator socijalističke izgradnje Jugoslavije“, „Živjela naša Armija koja nepokolebljivo stoji na straži mira i demokracije“, „Živio Sovjetski savez, zaštitnik mira i prijateljske suradnje i demokracije“, „Radimo kao da će sto godina biti mir, a spremamo se kao da će sutra otpočeti rat“, „Ostatke reakcije, špijune i izdajnike domovine, stići će sramotna sudbina svih neprijatelja naroda“, „Bolja i naprednija obrada zemlje – više hrane i sirovina domovini, bogatije i kulturnije selo“...⁶⁵ U preostalim se parolama klicalo herojskoj borbi kineskog naroda, slobodarskom francuskom narodu, bratskom narodu Poljske i Čehoslovačke, talijanskom i španjolskom narodu, svim narodima koji pružaju otpor američkom imperijalistu... Iz navedenoga se jasno dalo naslutiti što se smjelo promovirati i slaviti, a što je bilo potrebno odbacivati.

Sa sve konkretnijim i organiziranijim pripremama za proslavu Prvog maja 1948. počinjalo se nekoliko dana ranije kako bi sve proteklo u najboljem redu. Dva dana prije samog praznika, u *Borbi* je izdan raspored prvomajske povorke u Zagrebu. U povorci su sudjelovali Jugoslavenska armija, Jedinstveni sindikati, seljaci, Narodna fronta, fizikultura društva, pioniri i omladina. Bilo je točno navedeno vrijeme postrojavanja, odnosno formiranja kolona: „1.) Čelo kolone, jedinice Jugoslavenske armije, fizikulturnici, Narodna tehnika, pioniri, sindikalne

---

⁶⁴ Lončarić, Magdalena. "Varaždinske brigade na izgradnji omladinske pruge "Brčko-Banovići" (uz 40. obljetnicu 1946-1986.)". *Muzejski vjesnik* 10, br. 10 (1987): 68-71.

⁶⁵ *Borba*, 24.05.1948., Zagreb, broj 98.

organizacije i seljaci treba da budu postrojeni na označenom mjestu u 7 sati. U 7: 30 sati treba da rukovodioci predaju raport štabu. 2.) Studenti i Narodna fronta treba da budu postrojeni u 9 sati. Rukovodioci ovih grupa predaju raport do 9:15 sati. 3.) Srednjoškolska omladina treba da bude postrojena u 10 sati, a u 10:15 sati rukovodilac kolone treba predati raport štabu.“⁶⁶

Prvomajska naslovnica *Borbe* iz 1948. godine započinje uvodnim odlomkom: „U svim prvomajskim proslavama što ih je radni narod naše zemlje dosada proslavljao postoji nešto zajedničko. Trudbenici Jugoslavije uvijek su dočekivali Prvi maj pojačanom borbom protiv svega što im se isprečavalo na putu napretka, na putu ostvarivanja boljeg života i potpune pobjede naroda.“⁶⁷ Kasnije se u tekstu saznaje o kakvoj je borbi riječ. Prije rata bila je to borba protiv kapitalizma, za vrijeme rata borba za život potlačenog naroda i smrt fašizma, a u prvim godinama nove države bila je to teška borba za obnovu zemlje i socijalističku izgradnju. Prvi maj 1948. godine obilježen je napornom, ali uspješnom borbom za ostvarivanje socijalizma. Naime, ta je godina bila druga godina od ustoličenja Petogodišnjeg plana te je u *Borbi* naglašeno da su zadaci prve godine Petogodišnjeg plana ne samo ostvareni, nego i premašeni. U nastavku članka piše se i o odnosima sa Sovjetskim savezom: „Ovogodišnji Prvi maj slave i naši narodi u znaku sve većeg učvršćivanja prijateljskih veza i sve veće ljubavi prema velikom Sovjetskom savezu.“⁶⁸ Već se sljedeće godine Sovjetski savez našao na udaru. *Borba* ih prvomajskom naslovnicom iz 1949. godine optužuje da su iznevjerili principe ravnopravnosti naroda i država u socijalizmu koje su formulirali veliki učitelji proletarijata i naprednog čovječanstva – Marx i Engels. Iz navedenoga se da zaključiti kako je ovaj radnički praznik korišten u svrhe promoviranja trenutnog stanja i protivnika. Slavljen je u principu isti radnički praznik s različitim prizvukom svake godine ovisno o situaciji u zemlji i svijetu, ali i ovisno o trenutnim odnosima prema drugim državama i liderima tih država. Narod je slavio praznik rada, a vlasti su ga koristile za promidžbu svojih političkih ciljeva – bila to borba protiv fašizma i kapitalizma, borba za obnovu, izgradnju i Petogodišnji plan ili pak odlučan stav protiv Staljina.

---

⁶⁶ Borba, 29.04.1948., Zagreb, broj 103.

⁶⁷ Borba, 01.05.1948., Zagreb, broj 105.

⁶⁸ Borba, 01.05.1948., Zagreb, broj 105.

Godine 1948. Prvi je maj, kako je to već bivalo, obilježen kroz brojne smotre i manifestacije. Prema članku iz Borbe, u Beogradu je bilo 180.000 trudbenika, u Zagrebu 130.000, a u Ljubljani 60.000.⁶⁹ Autoru članka to je značilo da svi narodi Jugoslavije spremni da, jačajući svoje bratstvo i jedinstvo i svoj novi patriotizam, vode bitku za plan do pobjedonosnog završetka. Članak se nadalje odnosi na proslavu Prvog maja u Beogradu koji je bio svečano okićen i ukrašen zastavama te velikim državnim grbom. U Zagrebu je svečanost započela defileom 500 udarnika, a nastavilo se s jedinicama Jugoslavenske armije, fizikulturnicima i pionirima. „Na svečano ukrašenoj tribini nalazili su se predsjednik Prezidijuma Sabora Narodne Republike Hrvatske Vladimir Nazor, potpredsjednik Prezidijuma Tuna Babić, sekretar Prezidijuma Jure Franičević, potpredsjednik Narodne Republike Hrvatske Franjo Gaži i Dušan Brkić, kao i ostali članovi vlade.“⁷⁰ Defile je trajao tri i pol sata, stoji u nastavku članka, a kasnije su u Maksimiru održane kulturne priredbe. U Rijeci je Prvi maj proslavljen defileom na kojem je sudjelovalo oko 35 000 Hrvata.

(Prvomajska proslava u Zagrebu, Borba, 03.05.1948, broj 106.)

⁶⁹ Borba, 03.05.1948., Zagreb, broj 106.

⁷⁰ Borba, 03.05.1948., Zagreb, broj 106.

U *Borbi* je 1949. godine Odbor za proslavu Prvog maja u Zagrebu pripremio raspored kretanja prvomajske povorke koji je bio sastavljen od 27 grupa. U povorci su sudjelovali pripadnici Jugoslavenske armije, narodna milicija, vatrogasna milicija, rudari, željezničari, poštari, građevinarci, prosvjetni i mnogi drugi radnici, seljaci i predstavnici zadruga, sindikati, fizikulturnici, omladinci i pioniri te mnogi drugi.⁷¹

U *Časopisu za ribarstvo* iz iste godine, što je veoma zanimljivo s obzirom na tematiku samog časopisa, spominje se, iako ne direktno, sukob sa SSSR-om: „Protiv radničke klase Jugoslavije i jugoslavenskih naroda digao se novi neprijatelj, a to je zlobno nerazumijevanje i zlobna kleveta. Nema te neistine i te gluposti, koja bi bila previše očita, da se ne bi upotrebljavala u nepoštenoj borbi protiv Jugoslavije i njena političkog rukovodstva, s velikim drugom Titom na čelu. Ali danas je već svima jasno, a ne na posljednjem mjestu samim kleveticima, da je čitava ta kampanja osuđena na potpuni neuspjeh i da ona već danas nosi žig neograničene smiješnosti. Jugoslavenski pak narodi i jugoslavenska radnička klasa idu dalje, čvrstim i odlučnim korakom, svojim putem, putem obnove i planske izgradnje u najvećim razmjerima, putem veličine, zdrave snage i slavne budućnosti socijalističke domovine. U tom znaku slavi Nova Jugoslavija Prvi Maj 1949. godine!“⁷² Veliki je prijatelj postao veliki neprijatelj, a Prvi je maj 1949. obilježen u znaku borbe protiv toga neprijatelja. Prijateljstvo sa Sovjetskim Savezom u svibnju 1948. bilo u punom cvatu u očima naroda, a samo nekoliko mjeseci kasnije doći će do povijesnog raskola. Unatoč neslaganjima sa SSSR-om i unatoč Rezoluciji Informbiroa, na sami Prvi maj 1949., u *Borbi*, na kraju uvodnog članka stoji: „Živio SSSR, prva zemlja socijalizma! Živjele zemlje narodne demokracije!“⁷³ Prema Sovjetskom je savezu i dalje postojalo poštovanje zbog njegove povijesti i socijalističkog značaja, ali nužnost za održavanjem dobrih odnosa više nije postojala i radi toga će parole o dobrim odnosima, veličanju sovjetskoga vođe i Crvene armije otići u povijest.

---

⁷¹ *Borba*, 30.04.1949. Zagreb, broj 102.

⁷² *Prvi maj*. Croatian Journal of Fisheries 4, br. 3-4 (1949): str 21.

⁷³ *Borba*, 01.05.1949. Zagreb, broj 103.

Dan pobjede – godišnjica oslobođenja

Danom pobjede se obilježavala bezuvjetna kapitulacija fašističke Njemačka iz 1945. godine. Slavilo se na dan kada je u Berlinu ratificiran dokument kojim se potvrdila kapitulacija, 09. svibnja 1945, čime je u Europi prestao Drugi svjetski rat. Pošto je Jugoslavija oslobođena od neprijateljskih snaga tek 15. svibnja, Dan pobjede u Jugoslaviji slavio na taj datum od 1952. do 1965. godine: „Do 1965. godine u našoj zemlji slavio se Dan pobjede (u Jugoslaviji) 15. svibnja, određen zakonom iz 1952. godine. Novim zakonom proglašen je 9. svibanj Danom pobjede i državnim praznikom.“⁷⁴

Na sami 09. svibanj 1945. godine emitiran je u cijelosti pobjednički govor maršala Tita. Tom je prilikom čestitao i zahvalio svim vojnicima, podoficirima i oficirima Jugoslavenske armije te partizanima i partizankama, ali i Crvenoj armiji. U jeku pobjede, među ostalim, Tito je izjavio i sljedeće: „Deveti maj 1945. godine jeste dan zajedničke pobjede, jeste zajednički praznik svih ujedinjenih naroda. Želimo da ovaj veliki dan bude dan nadahnuća i težnji svih ujedinjenih naroda ka trajnom miru i međusobnom razumijevanju. Uvjeren sam da tumačim želju svih naših naroda kada kažem da bi se narodi Jugoslavije osjetili srećni ako i poslije ove velike pobjede na bojnopolju bude među ujedinjenim narodima vladala ista jednodušnost i razumijevanje u miru, kao što je vladala i u ratu.“⁷⁵

U travnju je došlo do poboljšanja odnosa između Jugoslavije i Čehoslovačke, a već se kroz mjesec dana, planirala utakmica dviju reprezentacija. Utakmica se igrala povodom Dana pobjede, a toga je dana potpisan i Ugovor o prijateljstvu između dviju država.⁷⁶ „Fizikulturni Savez Jugoslavije prihvatio je poziv Čehoslovačkog nogometnog saveza, da nogometne reprezentacije ČSR i Jugoslavije na "Dan Pobjede", 9. svibnja, odigraju utakmicu u Pragu. Dogovoreno je da će Čehoslovaci uzvratiti posjet i igrati u Jugoslaviji na dan o kojem će se naknadno sporazumjeti.“⁷⁷

---

⁷⁴ Haramina, 70.

⁷⁵ Haramina, 83.

⁷⁶ Selinić, Slobodan. "Česi i Slovaci u Hrvatskoj i Srbiji 1945.–1948./9. – prve godine iskustva s komunističkom Jugoslavijom." *Časopis za suvremenu povijest* 42, br. 2 (2010): 413-432.

⁷⁷ Vjesnik, 20., 21. i 22. 04.1946., Zagreb, broj 309.

Dana 08. svibnja u *Vjesniku* su objavljene naredbe Vrhovnog komandanta Jugoslavenske armije, Josipa Broza Tita i Komandanta parade za 09. svibanj 1946. godine u Zagrebu. Prva je naredba glasila: „Povodom proslave Dana pobjede slobodoljubivih naroda nad njemačkim fašizmom naređujem: 1. Na dan 9. svibnja ove godine održati u Beogradu i Zagrebu vojnu paradu; 2. (...) Komandanta u Zagrebu odredit će komandant II. armije; 3. (...) U glavnim gradovima narodnih republika Zagrebu, Ljubljani, Sarajevu, Skoplju i Cetinju (izvršiti počasnu paljbu) iz 30 artiljerijskih oružja s 10 plotuna.“ Titovu je naredbu nadopunila već spomenuta naredba Komandanta parade za 09. svibanj 1946. godine u Zagrebu. Njome se konkretizirao datum i sat počasne paljbe, a ona je trebala biti izvršena 08. svibnja u 21 sat u znak oslobođenja grada Zagreba. Na sami Dan pobjede, u Zagrebu je naređen defile trupa s početkom u 11 sati. Defile se trebao kretati sljedećim ulicama: Maksimirskom, Vlaškom, ulicom Narodnog heroja Josipa Kraša (dotadašnja Bauerova i Lorkovićeve), Hrvojevom, Solovljevom, Hatzovom, Trenkovom, Zerjavićevom, Klaićevom, ulicom Jugoslavenske armije (dotadašnja Deželićeva), ulicom Braće Kavurića (dotadašnja ulica Kraljice Marije), Frankopanskom, Ilicom, Jurišićevom i Martićevom.⁷⁸ Tijekom defilea, Komandant grada Zagreba i Gradski narodni odbor regulirali su promet po navedenim ulicama. Povodom Dana pobjede 1946. godine izdane su posebne marke. Izgled marke bio je opisan sljedećim riječima u izdanju *Vjesnika* od 08. svibnja: „Crtež na ovim markama simbolizira pobjedu i elipsasto prikazuje pokret raznih rodova vojske. U sredini je petokraka zvijezda crvene boje sa razasutim tracima. S lijeve strane je vertikalno ispisano "9. V. 1945.", s desne strane "9. V. 1945.", pri vrhu marke gore ispisano je ćirilicom "Jugoslavija", pri dnu marke dole je u lijevom i desnom uglu utisnuta oznaka vrijednosti, između oznaka vrijednosti utisnuto je latinicom "Jugoslavija". Serija ima tri vrijednosti od 1.50, 2.50 i 5 dinara.“ Marke su bile u prodaji kod svih većih pošta u cijeloj državi do 09. srpnja.

U *Vjesniku* su se redale Titove čestitke vojnicima, oficirima i podoficirima Jugoslavenske armije, ali i uzdizanje Sovjetskog saveza, Crvene armije te napose uzdizanje FNRJ: „Čestitam vam godišnjicu velike pobjede nad okupatorima i domaćim suradnicima okupatora.; Neka žive ujedinjene demokratske snage svijeta, koje su izvojevale veliku pobjedu nad neprijateljem čovječanstva!; Neka živi veliki Sovjetski savez i Crvena armija, osloboditeljica na čelu s velikim generalissimusom Staljinom!; Neka živi naša slavna Armija Jugoslavije!; Neka živi Federativna

---

⁷⁸ Vjesnik, 08.05.1946, Zagreb, broj 321.

Narodna Republika Jugoslavija!“⁷⁹ Uz brojne se čestitke i naredbe kroz novine prisjeća teških vremena pod domaćim izdajnikom i stranim okupatorom, prisjeća se brojnih žrtava i razaranja te se likuje u pobjedi koja je bila iščekivana s čežnjom, ali skupo plaćena junačkom krvlju. Ovaj praznik pobjede demokratskih snaga nad fašističkim osvajačima obilježavao se ponajviše vojnim povorkama uz mase gledatelja koji su uz klicanje, pljesak i cvijeće pozdravljali trupe koje su prolazile ulicama grada Zagreba te u znaku prisjećanja na teška vremena ratnih godina.

---

⁷⁹ Vjesnik, 08.05.1946, Zagreb, broj 321.

Dan mladosti

Josip Broz Tito rođen je 07. svibnja 1892. u Kumrovcu. Godine 1920. prihvatio je lenjinizam i postao članom KPJ. Ostao je vjeran komunističkim načelima u vrijeme međuraća, za vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata. Iz rata je izašao kao priznati vojskovođa i političar. Po završetku rata zauzimao je ključne političke i državne položaje kao predsjednik Privremene vlade DFJ, vrhovni zapovjednik Jugoslavenske armije i ministar obrane, generalni sekretar Komunističke Partije Jugoslavije i predsjednik Narodne fronte Jugoslavije.⁸⁰ Kao jedan od pobjednika rata, Tito je počeo graditi svoj kult ličnosti.

Jedan od veoma bitnih čimbenika u izgradnji kulta ličnosti bio je Dan mladosti. Prvi je puta slavljen 1945. godine u spomen na Titov rođendan. Dan mladosti slavio se 25. svibnja unatoč tome što je Tito rođen 07. svibnja. „Rođendan je slavio 25.05. – datum koji je zapisan jednom od vojnih dokumenata domobranstva Austro-Ugarske. Nakon desanta na Drvar 1944., kada je Hitler poduzeo posljednju ozbiljnu akciju hvatanja Broza, Tito je, navodno, prihvatio da 25. svibnja postane službeni datum proslave njegovog rođenja.”⁸¹

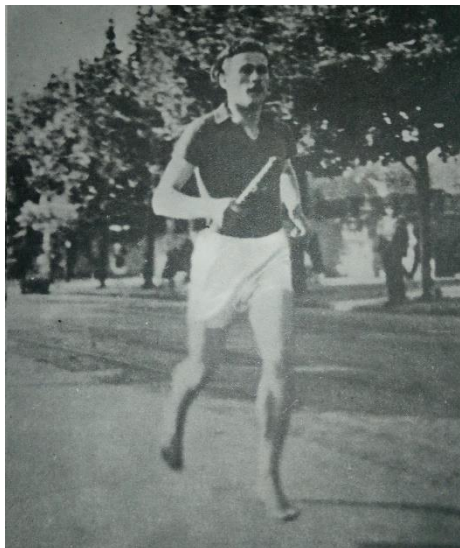
Titova štafeta prvi je put uvedena 1945. godine. Štafeta se može se podijeliti u tri cjeline: u prvom razdoblju od 1945. do 1956 bila je to Titova štafeta, od 1957. do 1980. Štafeta mladosti, a u posljednjem razdoblju, od smrti maršala pa sve do 1987. godine, obilježena je parolom *I poslije Tita – Tito*. Ideja o štafetnoj palici rodila se u Kragujevcu, srcu Šumadije. Kada je Beograd oduševljeno dao zeleno svjetlo za ideju Kragujevčana, započela je užurbana priprema. O tome svjedoči jedan od organizatora prve štafete Arsa Stefanović „Vremena je bilo malo. Iskustva još manje. Dok smo pripremali pozdrave, zamolili smo radnike bivše Fabrike oružja da izrade štafetnu palicu. Nismo ni mi znali kako palica treba da izgleda, a radnici, kojima je poverena izrada, još manje. Ipak polovinom maja dobili smo štafetnu palicu: duguljast cilindar sjajnog lima. Doduše, ovaj cilindar mogao je da posluži kao zaštitni omot za ispisane pozdrave,

---

⁸⁰ Broz, Josip – Tito, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9758>, posjećeno 07.06.2018.

⁸¹ Jakovina, Tvrtko. „Tito je mladost, mladost je radost“, *O Titu kao mitu: proslava Dana mladosti u Kumrovcu*, ur. Nevena Škrbić Alempijević i Kirsti Mathiesen Hjemdahl (Zagreb: Filozofski fakultet-Srednja Europa, 2006), 171-172. (Dalje: Jakovina, „Tito je mladost, mladost je radost“,)

ali, sa estetikom zaista nije imao mnogo veze.“⁸² Prototipno rješenje nije bilo zadovoljavajuće, ali u trenutku kada je palica već bilo izrađena, nije ostalo previše vremena za doradu. Stefanović je dodao: „(...) bojao sam se da ne zakasnimo u pripremama, pa sam predložio jedno originalnije i "jednostavnije" rešenje: da se štafeta zameni na taj način što će se prikupiti pozdravi i potpisi svih omladinaca iz svih zaselaka, varošica i gradova našeg okruga. I da svi ti listovi hartije budu povezani u jednu knjigu, koja bi se kasnije odnela drugu Titu, kao pozdrav cele Šumadije, pre svega mladih.“⁸³ Prijedlog je bio prihvaćen i na razini čitave zemlje. Knjiga o kojoj Stevanović govori ponijela je naziv Plava knjiga. „Uz palicu je nošena i Plava knjiga, koja je trebala biti Crvena, ali crvenoga platna nije bilo, u kojoj su s potpisivali "aktivni mladi", njih 15.000.“⁸⁴

Trkači su 1945. godine bili bosi

(Preuzeto: Titova štafeta mladosti, str. 9.)

---

⁸² Stevanović, Momčilo, Momčilo Baljak, Dušan Petrović, Zoran Sekulić, Borislav Vasić. *Titova štafeta mladosti*. Beograd: NIRO "Mladost", 1988., 5-6. (dalje Stevanović et al.)

⁸³ Stevanović et al., 6.

⁸⁴ Jakovina, "Tito je mladost, mladost je radost", 172.

Mladi su trkači bili zaduženi za nošenje palice koje su sadržavale rođendansku čestitku. Bili su to izraziti čast i ponos za svakog omladinca. Prve štafete nisu bile dugačke, a u to se vrijeme tek govorilo o rasporedu trkača i kretanjima štafete. Štafete su prolazile kroz mnoga oslobođena mjesta gdje su ceste još bile razrovane, a ljudi opterećeni mnogim brigama. Unatoč situaciji u zemlji, štafete su se dosta brzo kretale, a gdje god da su trkači prolazili, okupljene su im mase klicale.. „Oskudni, požuteli kompleti novina iz tog vremena, sačuvali su samo deo priče o putovanjima prve Titove štafete. Nekoliko dana uoči 25. maja 1945. godine dnevni listovi su puni vesti o tome s koliko oduševljenja Štafetu dočekuju i ispraćuju u Subotici, Zagrebu, Titovom Užicu, Golupcu... Bila su to velika slavlja naroda, mitinzi, na kojima se posle govora, uvek razvijalo veliko kozaračko kolo i odjekivale partizanske pesme... Najmlađi su se posebno radovali.“⁸⁵

Već 19. svibnja 1945. godine u *Vjesniku* se najavljuju pionirski sletovi u čast rođendana maršala Tita, a samo slavlje trebalo je trajati od 22. do 25. svibnja. U Zagrebu je omladina bila organizirana u Ujedinjenom savezu antifašističke omladine Hrvatske (USAOH). Bile su pripremljene svečanosti za sve dane od 21. do 25. svibnja. „Dana 21. (ovog mjeseca) u 6 sati poslije podne stižu na Jelačićev trg trkači, koji će u štafetnoj palici nositi pozdrave maršalu Titu. Iz raznih smjerova Jugoslavije, odakle će ti trkači poći, sastat će se oni u Zagrebu i nastaviti put dalje u Beograd.“⁸⁶ U samim se počecima obilježavanja maršalova rođendana, unatoč okolnostima u kojima se našla ratom pogođena zemlja, poklanjalo se zaista puno pažnje detaljima kao primjerice određivanju ruta za trkače. Tako su trkači iz Dubrovnika palicu u Zagreb prenosili kroz Split i Glinu, a po dolasku je bilo definirano da stižu na Jelačićev trg preko Savske ceste. Trkači iz Istre išli su kroz Rijeku i Karlovac, u Zagreb su stizali od strane Črnomerca i Ilice. Sa sjevernih dijelova Hrvatske, trkači su išli putem Čakovca i Varaždina, a u Zagreb su stizali Maksimirskom, Vlaškom i Jurišićevom ulicom.⁸⁷ U Zagrebu je istoga datuma, 19. svibnja, putem *Vjesnika* promoviran program kojim se trebao obilježiti dolazak trkača i štafete – uz pjesmu hrvatskog, srpskog i slovenskog zbora. Štafeta je po završetku programa trebala biti ispraćena iz Zagreba u nastavku svoga puta prema Beogradu. Pioniri su po uputama

---

⁸⁵ Stevanović et al., 6.

⁸⁶ *Vjesnik*, 19.05.1945., Zagreb, broj 25.

⁸⁷ *Vjesnik*, 19.05.1945., Zagreb, broj 25.

iz istoga članka, 22. svibnja trebali obilježiti paleći logorske vatre po rajonima uz priče o partizanskoj borbi, a za dan kasnije planiran je izlet u prirodi. Za 24. svibnja planirala se manifestacija uz defile pionira i omladine. Defile je trebao započeti na Jelačićevom trgu u 10 sati prije podne. „Pioniri će doći s bijelim troroškama na glavi i poći će pod zastavama u manifestacionoj povorci preko Jelačićeva trga i kroz ulice središta grada.“⁸⁸ Manifestacija se trebala obilježiti dostojanstveno, u znaku: „ljubavi mladog pokoljenja prema maršalu Titu, jedinstvu i bratstvu slavenskih naroda“⁸⁹, te kao i obično, u znaku slobode te narodno-oslobodilačke borbe. Kasnije toga dana, 24. svibnja 1945., pioniri su mogli besplatno pogledati predstave u državnim kinematografijama.⁹⁰

Dani koji su prethodili Štafeti mladosti obilovali su društvenim i političkim zbivanjima. Osim pionirskih manifestacija i defilea, maršalov je rođendan obilježen i svečanom i besplatnom priredbom u Radničkoj Komori. Prva je na rasporedu priredbe bila državna himna, a nakon nje održan je pozdravni govor kapetana Matančića. U nastavku priredbe bilo je govora o biografiji maršala Tita, izmijenilo se nekoliko zborova, recitirana je Jama Ivana Gorana Kovačića, slušana *Pjesma o Staljinu*, prikazan je igrokaz...⁹¹

U Vjesniku od 22.05.1945. izvještava se kako su sve štafete došle u pravo vrijeme. Međutim, nije sve poteklo po planu. „Predviđena priredba na Jelačićevom trgu nakon dolaska štafete, koja je bila u programu, nije se održala, jer je omladina zajedno sa narodom krenula na Markov trg da čuju riječi druga Tita.“⁹² Toga puta nije ostalo vremena za održavanje priredbe – trkači su se morali nastaviti kretati kako bi stigli na odredište na vrijeme. Štafete su 21. svibnja 1945. godine točno u 6 sati i 5 minuta, nakon danog znaka revolvera, napustile grad Zagreb i nastavile svoj put prema Beogradu. Tekst čestitke je u potpunosti objavljen u istom članku, a uz čestitke, hrvatska je omladina drugu Titu pokazala svoju ljubav i odanost.⁹³

Dana 25.05.1945. osvanula je rođendanska naslovnica *Vjesnika* s velikim naslovom: „Narodi Hrvatske slave rođendan svog velikog Maršala“. Titov je rođendan prozvan velikim,

⁸⁸ Vjesnik, 23.05.1945., Zagreb, broj 28.

⁸⁹ Vjesnik, 19.05.1945., Zagreb, broj 25.

⁹⁰ Vjesnik, 19.05.1945., Zagreb, broj 22.

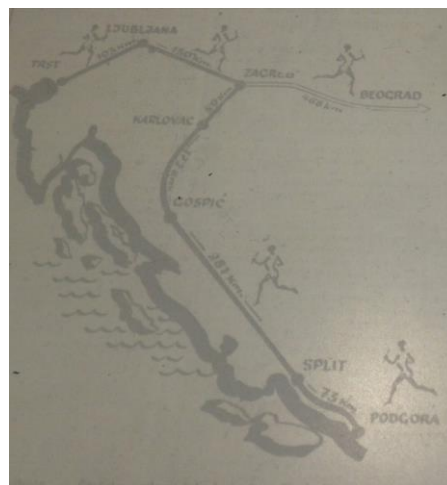
⁹¹ Vjesnik, 23.05.1945., Zagreb, broj 28.

⁹² Vjesnik, 22.05.1945., Zagreb, broj 27.

⁹³ Prilog 1, str. 57.

svečanim i radosnim danom za čitav narod Jugoslavije. „Muževi i žene, omladina i starci, radnici i seljaci, vojnici i građani danas, u oslobođenoj domovini, dat će iskrenog i nesputanog oduška svojoj neizmjerljivoj ljubavi i zahvalnosti prema najslavnijem svome sinu. Zadrhtat će zemlja od počasnog marša divizija. Zaigrat će burna i radosna kola. Odjeknut će moćna pjesma iz slobodnih grudi. Zavijorit će ponosno i prkosno krvlju pobjede obojeni barjaci i trobojnice. A iz svih srca vinut će jedna čestitka, slavenski srdačna i topla, drugarski iskrena: - Poživio nam u zdravlju i snazi svojih naroda još mnogo godina, veliki Maršale!“⁹⁴ Na taj su se dan svi mogli prisjetiti što je Tito značio žiteljima Jugoslavije. On je predstavljao vođu koji je spasio narode Jugoslavije od propasti i uništenja te ih izveo na put pobjede. Veličanju Titova lika u *Vjesniku* gotovo da nema kraja. On je, prema pisanju, bio najveći i najslavniji sin domovine, simbol slave, časti i pobjede te simbol budućnosti.

Sljedećeg dana, 26. svibnja 1945. Tito je izrazio želju da se osobno nađe s omladincima koji su nosili pozdrave iz cijele zemlje. Pošto je tada bio u Zagrebu, iz Beograda je pripremljen specijalni avion koji je trebao prevesti predstavnike beogradske omladine u Zagreb, a zagrebački su pioniri imali čast da prvi čestitaju rođendan drugu Titu, razgovaraju s njim i zajedno se vesele.⁹⁵ Nakon pionira, Titu su se pridružili i omladinci. Nezaboravni susreti mladih s Titom ponavljat će se svake sljedeće godine uz misao očuvanja bratstva i jedinstva.

Ruta trkača iz 1946. godine, objavljeno u Vjesniku 18.05.1946., broj 329.

⁹⁴ Vjesnik, 25.05.1945., Zagreb, broj 30.

⁹⁵ Stevanović et al., 8.

Tri godine kasnije, 1948. u *Borbi* se uoči Dana mladosti prenosi rođendanska čestitka građana grada Zagreba. „Obećajemo ti, da ćemo pod vodstvom naše Partije, koju si ti inspirirao za velika dijela, stajati u prvim redovima borbe za ispunjenje i premašenje Petogodišnjeg plana, razvijajući u svojim redovima duh socijalističkog takmičenja.“⁹⁶ Uz čestitku i dano obećanje, građani Zagreba daju riječ kako će ostati dosljedni borci u izgradnji socijalizma u Jugoslaviji. Dan mladosti 1948. godine obilježen je u znaku krupnih pobjeda na ostvarenju Petogodišnjeg plana i u znaku sreće i blagostanja za radne ljude. U novoj je državi bio stvoren kult rada kroz formu natjecanja.

„Iz najudaljenijih krajeva naše zemlje pošle su prema glavnom gradu FNRJ štafete s pozdravima, čestitkama i narodnim obavezama maršalu Titu. Štafeta Narodne Republike Hrvatske prošla je kroz gotovo sva mjesta Dalmacije, prolazeći kopnom preko planina i morem preko otoka. Nju je na putu kroz Dalmaciju prenijelo preko 6000 trkača i veslača. Jučer u 9:15, ona je kod sela Palanke prešla u Liku. Sutra uveče stiže u Zagreb.“⁹⁷ Štafeta iz Hrvatske 1948. godine nosila je maršalu brojne pozdrave i neizmjernu ljubav.⁹⁸ Doček Titove štafete 1948. godine u Zagrebu obilježen je na Trgu Republike. Trg, koji je bio svečano ukrašen zastavama i slikama maršala Tita, ispunile su desetine tisuća građana. O veličini manifestacije svjedoče važni čelnici Komunističke partije koji su na njoj prisustvovali: „Na počasnoj su se tribini nalazili ministri vlade Narodne Republike Hrvatske Ivo Babić, Ante Vrkljan, Alojz Valečić i Hinko Krizman, predsjednik Kontrolne komisije NRH Slavko Komar, predsjednik Komiteta za fizkulturu Rudolf Car, predsjednik gradskog Narodnog odbora Dragutin Saili i predstavnici Jugoslavenske armije i masovnih organizacija.“⁹⁹ U nastavku članka stoji da je glavnu štafetnu palicu Narodne Republike Hrvatske iz Podgore, točno u 19 i 45 sati na Savskom mostu, preuzeo peterostruki udarnik, omladinac Drago Drakulić, radnik tvornice *Rade Končar*. Glavnoj su se štafeti Narodne Republike Hrvatske, u Ilici priključile i štafeta Narodne Republike Slovenije te štafeta koja je pošla iz rodne kuće maršala Tita u Kumrovcu. Nosioce štafeta pratili su stihovi himne *Hej Slaveni* i klicanje oduševljenog naroda. Pozdrave naroda maršalu je poručio glavni tajnik Fizikulturnog saveza Hrvatske Žarko Vrcan, pozdrave građana poručio je član Gradskog

---

⁹⁶ Borba, 23.05.1948., Zagreb, broj 123.

⁹⁷ Borba, 23.05.1948., Zagreb, broj 122.

⁹⁸ Tekst štafete u cijelosti je naveden u Prilogu 2

⁹⁹ Borba, 23.05.1948., Zagreb, broj 123.

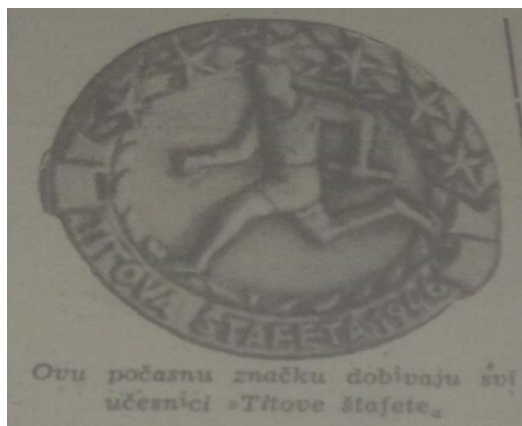

odbora Narodne fronte Luka Livadić, a pozdrave boraca, podoficira i oficira poručio je pukovnik Ivan Vondraček. Po završetku svečani je doček obilježen vatrometom i sviranjem vojne glazbe. Štafeta je prenoćila u Zagrebu i sljedeće jutro krenula put Šida gdje je trebala biti predana omladincima i fizikulturnicima Narodne Republike Srbije.

Titova zdravica s nosiocima štafeta 1949. godine

(preuzeto iz Titova štafeta mladosti, str. 43.)

Počasna značka za učesnike "Titove štafete"

(Vjesnik, 24.05.1946, Zagreb, broj 334.)

Dan narodnog ustanka u Narodnoj Republici Hrvatskoj

Dan narodnog ustanka u Narodnoj Republici Hrvatskoj slavio se 27. srpnja. „Dana 25. srpnja 1945. Karlo Mrazović je u ime predlagatelja Komunističke partije Hrvatske (KPH) vijećnicima koji su sudjelovali u radu IV. zasjedanja Zemaljskoga antifašističkog vijeća Hrvatske u Zagrebu predložio da Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske (ZAVNOH, koji se istoga dana preimenuje u Narodni sabor Hrvatske) proglasi 27. srpnja za *narodni blagdan kao dan općeg narodnog ustanka u Hrvatskoj*.“¹⁰⁰ Tim je činom donesen *Zakon o proglašenju 27. srpnja narodnim blagdanom*. Zakon je donesen kako bi se obilježili uspjesi ustanaka protiv fašističkog okupatora koji su se nizali u ljeto 1941., a koji su kulminirali 27. srpnja 1941. oslobođenjem ličkog mjesta Srba od strane ustanika-partizana. Toga su dana Krajišnici s kojima su ustanici surađivali oslobodili Drvar.¹⁰¹

U *Vjesniku* od 26. srpnja 1945. godine stoji: „Dana 27. srpnja navršavaju se 4 godine od onoga dana, kad su se narodi Hrvatske pod rukovodstvom Komunističke partije i velikog stratega narodnog ustanka, maršala Tita, digli na oružanu borbu protiv neprijatelja naše slobode i nezavisnosti.“ U čitavoj se zemlji narod pripremao za proslavu stoji u nastavku članka. Po svim su se rajonima 26. srpnja trebale održati razne svečanosti s umjetničkim programima, a na svečanim se akademijama govorilo o značaju narodnog ustanka. Istoga se dana u 21 sat, u Zagrebu održala velika bakljada i vatromet, a na sami dan godišnjice ustanka održan je veliki defile nakon kojega je slijedilo veliko narodno veselje po svim većim trgovima.¹⁰² Na sami dan ustanka 1945., u *Vjesniku* se moglo pročitati o pokolju srpskog stanovništva od strane fašističkog okupatora i razvitku ustanka. U članku se govorilo o nekadašnjem vodstvu koje u tim danima nije bilo s narodom i koje je slalo poruke da se ne otvara borba. Isto se zamjeralo izbjegličkoj vladi u Londonu koja se slagala s takvim porukama. Svoje su ofenzive protiv partizana kombinirali Nijemci i Talijani, a imali su i veliku pomoć u domobranskim formacijama koje su ustaše uspjeli organizirati. Usprkos svoj izdaji, fašizam nije pobijedio. Da nije bilo ustanka i oslobodilačke borbe, nastavlja se u članku *Vjesnika*, jugoslavenski bi se narodi istrijebili u

---

¹⁰⁰ Jareb, Mario. "Prilog raspravi o karakteru ustanka od 27. srpnja 1941. godine." *Časopis za suvremenu povijest* 43, br. 3 (2011): 751-771.

¹⁰¹ Isto

¹⁰² *Vjesnik*, 26.07.1945., Zagreb, broj 83.

međusobnoj borbi i bili svrstani u isti red s fašističkom Njemačkom i njenim satelitima te plaćali ratne kontribucije i nosili vječni žig sramote. U Zagrebu su uz veliki stup iznad spomenika bana Jelačića postavljene dvije nove ogromne figure: ustanak s vilama, jednim oružjem kojim su se ustanici mogli boriti, a s druge strane žena s puškom. Na spomeniku je stajao natpis: „Digli smo se da spasimo čast svih naroda, da se borimo za svoju neovisnost – Tito, a s druge strane pisalo je Najveće tekovine ove džinovske nejednake borbe jesu: bratstvo i jedinstvo i istinska narodna vlast – Tito.“¹⁰³

Godine 1948. u *Borbi* od 27. srpnja, uz prisjećanje na tešku borbu u referatu Karla Mrazovića o 27. srpnju stoji i sljedeće: „Naša Partija i naši narodi dali su ogromne žrtve za tu pobjedu. Deseci i stotine hiljada divnih sinova i kćeri naše zemlje položili su svoje živote za čast, slobodu i nezavisnost svoje zemlje, u kojoj danas njihova braća, vjerna njima, grade socijalizam, bore se za realizaciju našeg prvog Petogodišnjeg plana, položili su svoje živote da bi njihova braća živjela, da bi izvršila obavezu pred slobodoljubivim čovječanstvom.“

U Varaždinu su ulice bile okićene cvijećem, zastavama i slavlucima, održan je defile, a večer prije, kao i u Zagrebu, održani su bakljada i vatromet. U Karlovcu su ulice bile iskićene cvijećem, zastavama i slikama maršala Tita. Dan narodnog ustanka je isto tako obilježen i u Bjelovaru, Osijeku, kao i u drugim gradovima NR Hrvatske. Narod je odao čast palim herojima, a u poslijepodnevnim su se satima održavale sportske i kulturno-umjetničke priredbe.¹⁰⁴

Antifašistička je propaganda bila jača no inače na Dan narodnog ustanka, jednako kao i uzdizanje komunizma kao spasitelja časti u jugoslavenskim zemljama, spasitelja koji je ostvario slobodu i nezavisnost. Puno se više pozivalo na bratstvo i jedinstvo koje je izišlo kao najveća tekovina narodnooslobodilačke borbe. Naposljetku, uzdizalo se Jugoslavensku armiju i maršala Tita. Neke od parola koje su se mogle čuti ili vidjeti bile su: *Živio 27. srpanj, dan narodnog ustanka!*, *Narod je pobijedio s Titom – narod ostaje s Titom!*, *Živjele žene – udarnice s fronte i pozadine!*, *Dolje Maček!*, *Živio maršal Josip Broz Tito!*, *Slava palim borcima!*...¹⁰⁵

---

¹⁰³ Vjesnik, 27.07.1945., Zagreb, broj 84.

¹⁰⁴ Isto

¹⁰⁵ Isto

Dan Republike

Dan Republike slavio se od 29. studenog 1946. godine u znak obilježavanja 2. zasjedanja Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (AVNOJ-a) koje se održalo 29. i 30. studenog 1943. godine u Jajcu kada su postavljeni temelji socijalističke Jugoslavije. Tada je, uz mnoge druge odluke¹⁰⁶, odlučeno i da se nova zajednička država izgradi na federativnom načelu kao zajednica ravnopravnih naroda, a AVNOJ se preobrazio u privremenu skupštinu naroda Jugoslavije kao nosioci vlasti u federativno uređenoj zemlji čime postaje najviši zakonodavni i izvršni organ vlasti. Oduzeta su sva prava zakonitoj, tzv. izbjegličkoj vladi Jugoslavije u inozemstvu, a kralju Petru II Karađorđeviću zabranjen je povratak u zemlju.¹⁰⁷ Tim su odlukama udareni temelji za izgradnju nove države. Izbori za Ustavotvornu skupštinu provedeni su 11. studenog 1945. godine, a na njima su po prvi put u povijesti pravo glasa imali svi građani oba spola s navršenih 18 godina života. Kada je proglašena Republika, monarhija je formalno ukinuta, a Karađorđeviću i dinastiji oduzeta su sva vladarska prava. Ustav je donesen 31. siječnja 1946. godine, a nova vlada s Titom na čelu imenovana je 1. veljače 1946. Prva je proslava 2. zasjedanja AVNOJ-a održana 29. studenog 1944., a Republika je proglašena 29. studenog 1945. godine.¹⁰⁸ „Ukazom iz 1949. odlučeno je da se 1. maj kao narodni praznik i 29. studeni kao državni praznik slave dvodnevno, što je potvrđeno 1955. Zakonom o državnim praznicima.“¹⁰⁹

„Veliki datumi u historiji – rekao je drug Tito – nalik su vječnim bakljama koje u srcu naroda bude ponos na ostvarena djela i pale nove vatre, nove plemenite težnje daljnjih pokoljenja.“¹¹⁰ Vječne su baklje bile asocijacija na državni grb, u čijem se središtu nalazilo pet baklji, pet simbola bratstva i jedinstva, po jedna za svaki narod Jugoslavije – Hrvate, Srbe, Slovence, Crnogorce i Makedonce. I datum 2. zasjedanja AVNOJ-a našao se na grbu nove države, a potvrđen je Ustavom iz 1946.

---

¹⁰⁶ Tito je ponio naslov maršala, odluka o brojnim priznanjima i zahvalama Narodnooslobodilačkoj vojsci, odluka o priključivanju Slovenskog primorja i anektiranih dijelova Slovenije slobodnoj Sloveniji te Istre, Rijeke, Zadra i ostalih anektiranih dijelova Hrvatske i jadranskih otoka slobodnoj Hrvatskoj u federativnoj Jugoslaviji

¹⁰⁷ Haramina, 246.

¹⁰⁸ Haramina, 293.

¹⁰⁹ Haramina, 253.

¹¹⁰ Haramina, 253.

U *Vjesniku* od 30. studenog 1945. može se naći mnoštvo članaka o stvaranju Republike. Naslovi poput *Ostvarili smo Republiku; 29. studenoga 1943. rodila se nova Jugoslavija* ili pak *Ustavotvorna skupština prihvatila je Deklaraciju kojom je proglašenja Federativna narodna Republika Jugoslavija* prihvaćeni su s ovacijama. Tekstovi koji su objavljivani obilovali su poviješću još od Prvoga svjetskog rata. Posebno mjesto imali su članci o prisjećanju na 2. zasjedanje AVNOJ-a. Titu i Ustavotvornoj skupštini slani su brzojavi s čestitkama iz svih krajeva FNRJ, ali i iz Bugarske, Rusije...

Godine 1946. u Zagrebu je 28. i 29. studenog, prenosi *Vjesnik*, održan niz svečanih priredbi. To su bili miting na Trgu Republike, svečana akademija u Hrvatskom narodnom kazalištu, proglašenje udrnaka s gradnje ceste Zagreb – Varaždin, smotra pjevačkih društava u Radničkom domu, iznošenje rezultata takmičenja i održavanje nogometnog turnira, a možda najvažniji događaj – koji će postati nezaobilazan običaj u drugoj Jugoslaviji – bilo je svečano primanje đaka u pionirsku organizaciju. Dana 30. studenog u Zagrebu je, prenosi *Borba*, na petom plenarnom sastanku Centralnog vijeća Narodne omladine Jugoslavije donijet statut pionirske organizacije kojim je određeno da se pionirska organizacija podijeli na pionire i pomladak te da se na svaki veći državni praznik djecu prima u pionirsku organizaciju. „Na osnovu molbe djece štabovi odreda donijeli su odluku tko će od djece biti primljen u pionirsku organizaciju. Kod toga su se rukovodili time da slabi i nedisciplinirani đaci ne budu primljeni.“¹¹¹ Ovim se činom stvorila tradicija da se na dan godišnjice proglašenja Federativne Narodne Republike Jugoslavije djeca primaju u pionirsku organizaciju. Na taj će se dan svake sljedeće godine polagati pionirska prisega¹¹², a mladi će pioniri po prisezi dobivati bijelu ili češće plavu kapu, tzv. titovku koja je imala crvenu petokraku zvijezdu, crvenu maramu koja se nosila podvezana oko vrata i crvenu pionirsku knjižicu.¹¹³ To je bio veliki dan u životu prvašića koji je ostajao u pamćenju. Zanimljivo je primijetiti kako se uz riječ *pionir* vezao i akronim:

---

¹¹¹ *Borba*, 01.12.1946. Zagreb, broj 285.

¹¹² Prilog 3. - Tekst zakletve

¹¹³ Horvat, Damir. *Pionirska zakletva*. <http://povijest.net/2018/?p=481> (objavljeno 06. studenog 2006, preuzeto 06.08.2018.)

Pošten, Iskren, Odan, Napredan, Istrajan, Radišan.¹¹⁴ Još jedan običaj koji će ući u tradiciju proslave Dana Republike bit će u narodu popularan običaj kolinja.

Brojni su članci objašnjavali što znači Dan Republike iscrpno prepričavajući povijest nastanka AVNOJ-a, borbu protiv okupatora i uzdizanje mlade države. Kako su se godine nizale, ovaj je praznik postao praznik sjećanja na teške dane i slavne pobjede, ali i praznik kojim se uzdizao svaki novi uspjeh u proizvodnji i izgradnji. O Danu republike može posvjedočiti i folklor, odnosno pjesme pisane njemu u čast. Neke od tih pjesama su: „ZAVNOH, AVNOJ i drug Tito s njima, to slobodi ceo narod vodi“ i „Mi imamo vladu, to j` ni skrito, i predsjednik maršal drug je Tito.“¹¹⁵

Godine 1948. u *Borbi* objavljen je članak *S novim pobjedama ususret Danu Republike*.¹¹⁶ U članku je pisalo da se socijalizam uspješno gradio, prvi je Petogodišnji plan davao odlične rezultate, industrijalizacija je sve više uzimala maha, a pojačano se radilo i na razvitku i integraciji mjera za socijalistički razvoj sela. „Ovakav tempo izgradnje socijalizma moguć je i ostvariv samo u zemlji koja vodi progresivnu i revolucionarnu borbu, u „prazničnim danima“ kako je Lenjin nazvao revolucionarne periode, kada narodne mase imaju jasnu perspektivu i cilj koje im smjelo postavlja Partija“¹¹⁷ U istom je članku posvećeno mjesto i nekadašnjem velikom prijatelju, a sada velikom neprijatelju. Zamjera se SSSR-u uspoređivanje dviju država sa *slonom* i *sabakom* (op.a. *psetom*) koje se moglo pročitati u jednoj od sovjetskih nota. Unatoč zamjerkama, ova se nota prikazala kao očajnički pokušaj SSSR-a da uvredama i klevetama nadvlada protivnika te su u *Borbi* spremno odgovorili: „(...) nota još jednom pokazuje da su psovke i klevete oružje nemoćnih i bijesnih zbog svoje nemoći.“¹¹⁸ Narodi Jugoslavije, svjesni teškoća koje su savladali, ali i onih koje im stoje još na putu, vedra čela i ponositog duha, svoju su borbu slavili 29. studenog.

---

¹¹⁴ M., H. *Danas kad postajem pionir: Mali podsjetnik za sve one koji su odrastali u bivšoj Jugi*, Preuzeto s: <https://www.index.hr/magazin/clanak/danas-kad-postajem-pionir-mali-podsjetnik-za-sve-one-koji-su-odrastali-u-bivsoj-jugi/933586.aspx> (preuzeto 06.08.2018.)

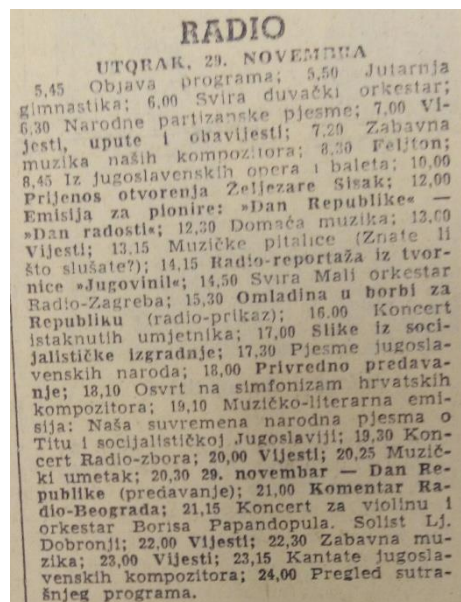
¹¹⁵ Rihtman-Auguštin, Dunja i Jerko Bezić. "Partizanski folklor o Titu." *Narodna umjetnost* 14, br. 1 (1977): 11-19.

¹¹⁶ *Borba*, 21.11.1946. Zagreb, broj 277.

¹¹⁷ Isto

¹¹⁸ Isto

U *Borbi* je objavljeno slijedeće: „Veliki narodni praznik – 29. novembra – Zagreb je dočekaao okićen zastavama, slikama partijskih i državnih rukovodilaca i parolama. U predvečerje Dana Republike održan je vatromet.“¹¹⁹ Na Dan Republike 1949. godine, stoji u *Borbi* od 27. studenog 1949., trebale su biti organizirane brojne akademije i svečanosti, otvorena je koncertna dvorana *Istra*, otvoreni su *Muzej narodnog oslobođenja Hrvatske* i *Muzej grada Zagreba*, otvorena je četvrta likovna izložba u Umjetničkom paviljonu, održana je premijera komedije *Reakcioneri* koju je napisao istarski književnik Drago Gervais. U nastavku članka stoji da su se u selima palile vatre i organizirana su narodna veselja. „Na inicijativu frontovskih organizacija pokrenuto je i takmičenje koja će osnovna organizacija najljepše okтити svoje prostorije za proslavu 29. novembra i tko će bolje sreditи svoju čitaonicu i knjižnicu.“¹²⁰ U udarnim su se terminima mogle čuti i radijske emisije o Danu republike.

Isječak s radijskim programom za Dan Republike, *Borba*, 29.11.1949.

¹¹⁹ *Borba*, 01.12.1946. Zagreb, broj 285.

¹²⁰ *Borba*, 21.11.1946. Zagreb, broj 277.

Odnosi između Komunističke Partije Jugoslavije i Katoličke crkve i vjerski praznici

Po završetku Drugoga svjetskog rata, Katolička se crkva u Jugoslaviji, a time i Hrvatskoj našla u nezavidnom položaju. Od svibnja 1945. godine pa sve do prekida diplomatskih odnosa između Svete stolice i Jugoslavije 1952. godine, razdoblje je njihovih najburnijih odnosa.¹²¹ Komunističkim je vlastima, osim suradnje s ustaškim režimom, smetalo postojanje tako brojne i snažne, a k tome još i vjerske organizacije. Katolička se pak crkva nije mogla pomiriti s vlašću ateističkog režima. Obje su strane postale oprezne u suradnji, ali kako je vrijeme odmicalo, komunizam je sve otvorenije počeo gušiti utjecaj crkve. Narušavale su se vjerske slobode, a položaj Katoličke crkve i vjernika sve je više slabio.

Zaoštravanju odnosa crkve i države dodatno su pridonijeli novi zakoni koji se nisu direktno ticali crkve, ali su utjecali na njen život i djelatnost. Jedan od prvih takvih zakona bio je *Zakon o agrarnoj reformi i kolonizaciji* iz kolovoza 1945. godine, kojim je Katoličkoj crkvi oduzeto preko 82% obradivog zemljišta.¹²² U istom je mjesecu donesen *Zakon o krivičnim djelima protiv države*, koji se najčešće upotrebljavao za presude svećenicima. Nadalje, kada je donesen *Zakon o braku*, Katolička ga je crkva oštro osudila jer se njime svjetovni brak, sklopljen pred činovnicima gradskih ili mjesnih narodno-oslobodilačkih odbora, smatrao jednako važećim kao i kršćanski brak.¹²³ U *Vjesniku* je pak, u obrazloženju projekta Zakona o braku, objavljeno nešto drugačije viđenje: „Punovažan je samo brak zaključen pred nadležnim državnim organima. Poslije zaključenja braka građani mogu izvršiti vjenčanje i po vjerskim propisima.“¹²⁴ Uz izjednačavanje dviju vrsta brakova, zakonom o braku reguliran je i postupak parničenja u slučaju razvoda – takve se parnice više nisu smjele voditi pred crkvenim ženidbenim sudovima. Dužnost su preuzeli građanski narodni sudovi. Iznimka ovoj zakonskoj regulativi postojala je samo ako su obje strane zatražile da parnicu vodi crkveni ženidbeni sud. Zatim, člankom 25. Ustava FNRJ Crkva je odvojena od države, a člankom 38. škola je odvojena od Crkve. Još neki od nepovoljnih

---

¹²¹ Akmadža, Miroslav. *Crkva i država, Dopisivanja i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji. Sv. 1, 1945-1952.* (Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2008.), 17. (dalje Akmadža)

¹²² Akmadža, 22.

¹²³ Isto

¹²⁴ *Vjesnik*, 10.03.1946., Zagreb, broj 174.

zakona po crkvu bili su *Zakon o matičnim knjigama*, prema kojemu je crkva morala predati sve crkvene matične knjige državi na zajedničko korištenje, i njegova dopuna iz 1949. kojom crkva više nije smjela upisivati nove ili naknadne upise, *Zakon o konfiskaciji imovine*, razni zakoni o porezima.

Godine 1946. izdana je vrlo opsežna i iscrpna knjiga *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera* u kojoj su iznesena izvješća o zločinima dijela klera. To su dokumenti najviše o proustaškim postupcima, ali i protunarodnom djelovanju, masovnom pokršćavanju Srba i raspirivanju bratoubilačke, vjerske i nacionalne mržnje, a sastoje se od izjava, saslušanja, pisama, govora i odlomaka iz katoličke štampe.¹²⁵ U knjizi je uz dokumente, na samom kraju, navedeno i kazalo imena svih svećenika, redovnika i časnih sestara koja su spomenuta u njoj.

Crkvene su vlasti, od kraja rata, čitavo vrijeme slale dopise državnim vlastima kako bi se regulirao njihov položaj, ali pošto od strane KPJ nije bilo odgovora, u rujnu 1945. održana je Biskupska konferencija u Zagrebu. Na konferenciji je sastavljeno pastirsko pismo, a u njemu se: „Posebno osvrću na ubijanja i uhićenja svećenika, na pitanje odgoja mladeži, oduzimanje crkvene imovine, sravnjivanja grobova, oduzimanja katoličkog tiska, pljenidbe tiskara i dr.“¹²⁶ Svećenstvo, prema nastalom pastirskom pismu, nije tražilo borbu s novom državnom vlašću. Tražili su: „(...) punu slobodu katoličke štampe, punu slobodu katoličkih škola, punu slobodu vjeronauka u svim razredima nižih i srednjih škola, potpunu slobodu katoličkog udruživanja, slobodu katoličke karitativne djelatnosti, potpunu slobodu ljudske ličnosti i njezinih neotuđivih prava, puno poštivanje kršćanskog braka, te vraćanje svih oduzetih zavoda i institucija.“¹²⁷ Komentar na pismo od strane Josipa Broza čekao se više od mjesec dana. Kritički se očitovao kroz izdanje *Vjesnika* od 25.10.1945. Postavio je pitanje zašto Katolička crkva nije uputila takvo pismo za vrijeme ustaške vlasti i zašto nisu stali protiv ubijanja Srba u Hrvatskoj. Prema Titovom mišljenju biskupi tada nisu reagirali, ne radi straha, već radi toga što su podržavali ustaški režim. Uz to, stajalo je u *Vjesniku* od 25. listopada 1945., prema Titovim riječima

---

¹²⁵ *Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera*, Zagreb 1946.

http://jadovno.com/tl_files/ug_jadovno/dokumenti-o-protunarodnom-radu-i-zlocinima-jednog-dijela-katolickog-klera-web.pdf (posjećeno 06.08.2018)

¹²⁶ Akmadža, 19.

¹²⁷ Isto

Jugoslavija nije progonila cjelokupno svećenstvo – progonjeni su samo oni koji su bili krivi. Kada je Komunistička partija Jugoslavije službeno preuzela vlast, počele su pripreme za konačni obračun s Katoličkom crkvom. Jedan od prvih „aduta“ kojima se poslužila bio je obračun s nadbiskupom Alojzijem Stepincem. Kampanja protiv Stepinca, a potom i Katoličke crkve, u medijima se nastavila zahuktavati. S obzirom na to da je tematika Stepinčeva progona povećala, a u srži se ne odnosi na temu rada, njome se nećemo baviti.

Na savjetovanju s tajnicima okružnih komiteta sjeverne Hrvatske 15. prosinca 1945. godine, Vladimir Bakarić najavio je početak „kampanje protiv popova“. Već dva dana kasnije u *Vjesniku* je svanuo članak kojim se propagira ideja da je dio visokog katoličkog klera zadržao dosljedan ustaški stav. U članku je objavljena i naslovnica Katoličkog lista od 29. travnja 1941. godine. Kler je tada pozvao narod da spremno prihvate poziv na uzvišeni rad za čuvanje i napredak Nezavisne Države Hrvatske. Uoči Božića 1945. godine, nedugo nakon objavljivanja kritičkog članka o proustaškom kleru, može se naći sve veći broj članaka koji se bave tematikom neprimjerenog rada svećenstva. Prozivaju se iz već navedenih razloga, ali svaki puta u nekom novom ruhu. Pastirsko se pismo često spominjalo u negativnom kontekstu, ali zanimljivo, unatoč čestom pisanju o pismu, ono nikad nije objavljeno u *Vjesniku*.¹²⁸ Dva dana uoči Božića, *Vjesnik* je objavio članak pod naslovom *Svećenike, koji iskorištavaju crkvu za svoj protunarodni rad, treba privesti zasluženoj kazni*. U članku se svećenstvu ovog puta zamjera izostanak reakcije na ustaške zločine u Jasenovcu i Gradiški. Proziva se dio klera koji se prema riječima Tita okrenuo protiv partije, protiv njenih ustanova i demokratskih mjera. Zamjera im stvaranje nereda u zemlji koja je već toliko propatila. I sljedeće se godine u *Vjesniku* uoči Božića javlja veći broj članaka koji se bave neprimjerenim ponašanjem klera.

Božićna naslovnica *Vjesnika*, prva i posljednja objavljena u novoj državi, u razdoblju od 1945.-1950.¹²⁹, ne odskače od ideološke indoktrinacije koja je uzimala sve većeg maha. Ne spominje se vjerski značaj, ali zato se spominju ogromne razlike u običajima i slavlju ovog kršćanskog blagdana. Božić je prema pisanju autora članka predstavljao veliku svetkovinu rađanja sunca, koja se od davnina prema naučenjacima slavila kod slavenskih naroda. Božić je,

---

¹²⁸ Akmadža, 20.

¹²⁹ Riječ je o novinama koje su korištene u svrhu ovoga rada, *Vjesnik* i *Borba*

autor nastavlja, kroz godine postajao sve siromašniji u seljačkim kolibama dok se u gavanskim porodicama obilno jelo i pilo. Stvorile su se dvije krajnosti, na jednoj strani postojalo je obilje i bogatstvo, a na drugoj vladala je bijeda i neimaština. A onda je došao rat, fašistički su razbojnici provalili u domovinu, nastali su dani patnje, stradanja i mučeništva, ali i dani junaštva i slave. Čak se indirektno proziva svećenstvo za uništavanje Božića kakav je nekad bio: „U božićnim danima domovinskog rata dok su hiljade obitelji bježale ispred fašističke najeзде, i krile se u zbjegovima, snježnim mećavama, u neprohodnim planinama naše zemlje, dotle su sluge okupatora u obilju i pohlepi slavili Božić ne misleći na patnje i stradanja našeg naroda.“¹³⁰ U nastavku se članka, kao i u slučaju ostalih praznika, veličaju djela narodnih heroja, veliča se slobodarski duh i organizacijska sposobnost narodnog vodstva. Poziva se na izgradnju države kako bi zarasle duboke rane koje su iza sebe ostavili fašizam i rat. Toga su se dana, suprotno svim dotadašnjim propagiranjima, po prvi puta u novoj državi, u večernjem terminu, začule božićne pjesme na zagrebačkom radiju. Sljedeće godine, dan uoči Božića 1946. godine, *Vjesnik* je svojim čitateljima posvetio samo jednu skromnu božićnu čestitku uz sliku snijegom pokrivenog paviljona na Zrinjevcu: „Uredništvo i uprava “Vjesnika” želi svim svojim čitateljima katoličke vjeroispovijesti čestit Božić!“

Večernji program radio-stanice Zagreb za 24.12.1945.

18:00	Narodno radio sveučilište Prof. Tvrtko Ćubelić: „Hrvatski narodni Božić“
18:10	Hrvatske božićne pjesme
18:35	Muzika blagdansnog raspoloženja
18:55	Johan Seb. Bach: Koral za orgulje
19:00	Božićni proslov
19:15	Koncert na orguljama
19:30	Muzički darovi ispod božićnog drvca
20:00	Vijesti
20:05	Božićne narodne pjesme uz tambure
20:30	Muzika velikih majstora
21:00	Božićni narodni običaji
22:00	Glavna politička tema dana
22:10	Božićni koncert
22:45	Vijesti
23:00	Božićne pjesme raznih naroda
24:00	Prijenos ponoćke

(Izvor: Vjesnik, 24.-26.12.1945., Zagreb, broj 213.)

¹³⁰ Vjesnik, 24.-26.12.1945., Zagreb, broj 213.

Uskrs je 1946. godine slavljen 21. travnja. Ako je i bilo za očekivati tekst u novinama posvećen ovom kršćanskom blagdanu, zasigurno nije bilo za očekivati tekst koji filozofski, državno-povijesni pa čak i fizički objašnjava značaj riječi *uskrs*. Autor članka, Msgr. dr. Svetozar Rittig – svećenik i ministar u komunističkoj vladi te protivnik NDH, u trobroju *Vjesnika* objašnjava kako uskrs može biti i uskrs srca i duše. „Nadasve je veliko uskrsnuće spoznati smisao svog bića i bivanja. Filozofi i mudraci su pravom okrstili ljudsko biće mikrokosmom, sićušnom jezgrom složenom iz cijele vasion (op.a. *svemira*), jer sadrži u sebi elemente organskoga, anorganskog, materijalnoga i duševnoga svijeta i spaja ih u savršenu monadu.¹³¹ Nadalje se spominje povijest jugoslavenskog naroda kroz 14 stoljeća, a kao Golgota jugoslavenskih naroda navodi se čitav srednji i novi vijek. Spominje se borba protiv fašizma i svijest prolaznosti. Narod je, prema autoru članka, računao da je sve prolazno kao što je bila prolazna i NDH, njemački nacizam i talijanski fašizam, te da će se tako proći i ova nova te se opet vratiti ona stara vremena. Navodi kako nekima smeta što nema pune slobode u novoj Jugoslaviji, a on im odgovara da u zdravom demokratskom državnom uređenju, u kom vladaju bratstvo i jedinstvo, ravnopravnost i pravda ne može i ne smije biti takve slobode jer neograničena je sloboda ekvivalent nasilju i pašaluku. U nastavku ne niječe nedostatke i neiskustvo mlade države, ali poziva na priznavanje uspjeha, a nadasve poziva na narodno uskrsnuće, obnovu i mir. Uskrs je kao što se vidi iz navedenoga, iskorišten u propagandu crkveno-državnih odnosa iz drugačije perspektive, iz perspektive jednog komunističkog svećenika i mecene, ali ovakav se stav vrlo brzo napustio. Uskoro će slavljenje kršćanskih praznika na državnoj razini otići u povijest, a to ćemo vidjeti u nastavku rada.

O stanju kakvo je, u vrlo kratkom vremenu od oslobođenja, zateklo vjerske blagdane najbolje svjedoče mnoga pisma crkvenih dostojanstvenika koja su objavljena u knjizi povjesničara Miroslava Akmadže, *Crkva i država. Dopisivanja i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji*. Ministarstvo prosvjete reguliralo je praznike u školama odlukom od 10. siječnja 1947. Iste su godine ukinuti školski Uskršnji praznici. Kaptolski vikar Šibenske biskupije, Rudolf Pian, u veljači 1948. godine žali se: „Za Uskrsne praznike odredilo je (ministarstvo) samo Veliku Subotu jer je Uskrs (budući da je nedjeljom) po sebi praznik. Prije su Uskršni praznici za katolike i pravoslavene po svim školama

---

¹³¹ Vjesnik, 20., 21. i 22. 04.1946., Zagreb, broj 309.

u Jugoslaviji bili od Velikog Četvrtka do Uskrasnog Ponedjeljka uključno, dakle pet dana.“¹³² U nastavku pisma objašnjava kako ukinuće školskog praznika u najsvetije dane kršćanstva mučno djeluje na sve vjernike. Neka djeca tih dana nisu htjela ići u školu, a nekima to roditelji nisu ni dozvolili. Kao mogući kompromis, vikar Pian predložio je da se barem Veliki Petak obilježi kao školski praznik: „Za školsku mladež bude li jedan dan manje škole neće mnogo ona izgubit jer će se lako to nadoknaditi ali će državna vlast mnogo dobiti pred narodom jer će ovaj uviditi kako se poštuju njegove djedovske svetinje kojih se on neće nikad odreći.“¹³³

U pismu nadbiskupa beogradskog Josipa Ujčića od 23. prosinca 1949., navedeni su svi praznici koji su u siječnju 1947. određeni za vjerske praznici za rimokatolike: Badnji Dan, Božić, drugi dan Božića, Velika Subota, Uskrs, prvi dan Duhova, Tijelovo i Svi Sveti, a već 1949. katoličkim su se učenicima mogli pravdati samo izostanci za Božić i Sve Svete.¹³⁴ U istom pismu kronološki se (od datuma pisanja) navode svetkovine za koje Ujčić smatra kako ne bi stvorile opasnost da škola i nastava trpe.

Svi Sveti	1. novembar	Bogojavljenje	6. januar
Bezgrešno začeće	8. decembar	Sv. Josip	19. mart
Božić	25. decembar	Spasovo u 1950.	18. maj
Nova Godina	1. januar	Telovo u 1950.	8. jun

Prijedlog iz 1949. godine, obavezne svetkovine za katolike koje bi trebale biti obilježene školskim praznicima – šk. god 1949.-1950.

(preuzeto: Miroslav Akmadža, Crkva i država, Dopisivanja I razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji, Svezak 1, 1945.-1952, str. 632.)

¹³² Akmadža, 630.

¹³³ Akmadža, 630-631.

¹³⁴ Akmadža, 632.

Odgovor za traženo nadbiskup Ujčić dobio je dva mjeseca kasnije, a u njemu je stajalo: „Prosvjetni organi narodne vlasti propisali su školske praznike prema utvrđenim državnim praznicima proširivši ih na tri dana za Novu godinu. Pored ovoga uveden je i zimski raspust od 15.01. od 01.02. Svako proširenje praznovanja omelo bi naravno školsku nastavu koja je po vremenu trajanja u jednoj kalendarskoj godini i onako svedena na minimum.¹³⁵ U nastavku pisma stajalo je da u zemlji postoji više konfesija i nemoguće je određivati vjerske praznike za svaku konfesiju. Učenicima su ostavili na raspolaganju mogućnost da svoje vjerske obrede obave prije ili poslije nastave.

Božić je tako, već 1948. godine, proglašen radnim danom. Godinu kasnije Božić je pao na nedjelju pa to pitanje nije bilo previše aktualno. U predstavci Biskupskog ordinarijata u Šibeniku od 25. studenog 1950. godine koja je bila namijenjena Komisiji za vjerske poslove NR Hrvatske stoji: „Godine 1948. državna je vlast odredila blagdan Božića kao radni dan. Ova odluka porazno je djelovala na sve. Po uredima kao i po ustanovama bilo je naređeno svim državnim službenicima da na Božić moraju svakako doći na rad, uz prijetnju kazne i otpuštanja iz službe. Poznato je da ipak velik broj radnika kao što i činovnika nije na Božić došao u službu. Kasnije su dotični bili po nekim uredima pozvani na odgovornost, a nekim radnicima je bila ustegnuta plaća za onaj dan.“¹³⁶ Svećenstvo je već tada, unatoč nadanjima, bilo svjesno da se po tom pitanju ništa neće mijenjati, ali pokušavali su promijeniti značaj Božića u školama. Po rješenju iz 1949. učenicima katoličke vjeroispovijesti bio je opravdan izostanak na Božić i Sve Svete, ali 01. studenog 1950. godine učenici su morali biti na nastavi jer im škola nije prenijela spomenuto rješenje. Biskupski je ordinarijat u istoj predstavci dao prijedlog kako srediti državno – crkvene odnose: „Ako se svim državnim službenicima, radnicima i učenicima dade da slobodno praznikuju za Božićne blagdane, cijenim, da će ovo moći pridonijeti željenom sređivanju prilika.“ Stanje sa školskim praznicima se, bez obzira na sav trud klera, nije popravilo. Situacija je ostala ista i 1951. godine. Učenici katoličke vjeroispovijesti smjeli su opravdano izostati iz škole na Božić i Sve Svete, ali u nekim se školama to nikada nije obznanilo

---

¹³⁵ Akmadža, 633.

¹³⁶ Akmadža, 634.

dok su u drugim školama postojali slučajevi gdje je nastavničko osoblje prijetilo učenicima s teškim posljedicama ako ne dođu na nastavu. Godine 1949. radnici su radikalno reagirali na radni Božić šireći parole *Ne raditi za Božić*, radi toga je 20 radnika uhićeno i time je postignut efekt u suzbijanju daljnjeg masovnog napuštanja radnih mjesta.¹³⁷

Međutim, nije samo katolička crkva bila na udaru partije. „I djelatnost Srpske pravoslavne crkve bila je suzbijena propagandnim akcijama i zastrašivanjima, a unutar Islamske zajednice, pod egidom borbe protiv „stoljetne zaostalosti“, uništavane su tradicionalne manifestacije islamske kulture – zabranjeno je nošenje feredže, uskoro i fesa, ukidani su derviški redovi, vjerske škole i sudovi.“¹³⁸ Za pripadnike rimokatoličke i pravoslavne vjeroispovijesti, 1946. godine je određeno da su neradni dani Badnjak, Božić, Velika Subota, Uskrs, prvi dan Duhova, za katolike još i Tijelovo i Svi Sveti, a za pravoslavce Sveti Sava, Đurđevdan i dan krsne slave. Muslimani su mogli praznovati tri dana Ramazan Bajram, tri dana Kurban Bajram i jedan dan Mevluda, a Židovi jedan dan Pashe, tri dana Rošhošan i tri dana Jom Kipur. Nema podataka koji bi ukazivali na to da je tada već postojalo sprečavanje slavljenja ili da se pokušavalo umanjiti masovnost ili važnosti vjerskih običaja kako će to biti kasnije. Već je sljedeće godine skraćivanje praznovanja objašnjeno potrebama za izvršavanje Petogodišnjeg plana.¹³⁹ U vrijeme vjerskih blagdana će početi sve masovnije održavanje radnih akcija, sportskih događanja i izleta kako bi se izbjeglo potencijalno sudjelovanje u vjerskim obredima.¹⁴⁰ „Konačno 10. prosinca 1951. Savjet za prosvjetu, nauku i kulturu NR Hrvatske donio je odluku o ukidanju svih vjerskih praznika i blagdana s popisa školskih praznika. To se opravdalo s potrebom ostvarivanja Petogodišnjeg plana.“¹⁴¹ Biti članom Komunističke partije, u suštini je značilo biti ateistom.

---

¹³⁷ Spehnjak, 261.

¹³⁸ Goldstein, 427.

¹³⁹ Spehnjak, 260.

¹⁴⁰ Spehnjak, 262-263.

¹⁴¹ Radelić, 168-169.

Zaključak

Praznici su u Titovoj Jugoslaviji zauzimali posebno mjesto. Kroz dane odmora stvarane su nove društvene i političke tradicije i vrijednosti. Temelji mlade države stvarani su na tekovinama narodnooslobodilačke borbe, a za vrijeme praznika to se neumorno spominjalo. Novine su predano prenosile članke nabijene osjećajima ponosa na mladu državu, na maršala Tita, Komunističku partiju i jugoslavenski narod. Narod je sve više sudjelovao u kampanjama za opismenjavanje čime su novine postajale sve važnije sredstvo indoktrinacije i propagande državnog aparatu. U NR Hrvatskoj obilježavali su se, osim Dana narodnog ustanka u Hrvatskoj, svi praznici kao i u ostatku FNRJ. Nova je godina izgubila epitet vjerskog praznika i postala je narodnim praznikom koji se obilježavao i slavio dva dana. Dan žena je promovirao slavljenje žene kao majke, udarnice i partizanke. Žene su prihvatile općenarodno natjecateljsko raspoloženje. Natjecalo se ponajviše u radnom okruženju, u tome tko će odraditi više posla. Dan žena obilježavan je u prvih pet godina postojanja FNRJ kroz razne mitinge, predavanja, posjećivali su se spomenici narodnih heroja, dječji domovi... Međunarodni je praznik rada kao praznik radničke klase imao posebno mjesto u mladoj državi. Osim što je iza sebe imao više od pola stoljeća tradicije i što je promicao socijalističke ideje, korišten je u propagandne svrhe. Prva mu je svrha bila potaknuti radno stanovništvo na što više natjecateljskog duha u proizvodnji i obnovi, a druga potaknuti neprijateljski odnos prema starim, ali i aktualnim neprijateljima. Na ovaj su praznik održavani mitinzi i defilei po svim gradovima. Ulice su bile okićene cvijećem i Titovim slikama, iznad glavnih su gradova kružili avioni, a novine su bile prepune različitih prvomajskih članaka i parola. Slično su se obilježavali i Dan pobjede i Dan narodnog ustanka. Za Dan mladosti stvorila se posebna tradicija – bila je to tradicija Titove štafete. Mladi su trkači nosili štafetu uz pozdrave i čestitke povodom Titova rođendana iz svih krajeva FNRJ. Bio je to događaj koji je trajao nekoliko dana. Narod je pratio kretanje štafete, pozdravljali su trkače i klicali za njima. Osim ove tradicije, stvorene su i neke druge. Mladi su po čitavoj državi dočekivali večeri uz logorske vatre i partizanske priče, a organizirana su i narodna veselja. Dani uoči 25. svibnja obilovali su raznim društvenim događanjima, a na sami Dan mladosti, Tito je svake godine organizirao susrete s pionirima i omladinom. Dan Republike je bio najvažniji državni praznik. To je bio dan kojim se obilježavalo stvaranje Federativne Narodne Republike Jugoslavije. Svake se godine moglo naći mnoštvo članaka u novinama povodom ovog praznika.

Slavilo se uz mitinge i defilee, a na taj se dan stvorila tradicija primanja pionira u pionirsku organizaciju. Vjerski su praznici u prvim godinama postojanja FNRJ postepeno gubili na značaju jer su ih komunističke vlasti sustavno zatirale.

Agitprop je stvoren sa svrhom kontrole nad agitacijskim, propagandnim, kulturnim i prosvjetnim radom. Od Agitpropa su potjecale različite idejno – političke direktive koje su u "mladoj" državi trebale udariti temelje novim vrijednostima i tradicijama. Te su direktive dovele do centralizacije novinskih poduzeća, neformalne cenzure koja je bila poprilično jaka na djelu i indoktrinacije masa čime je stvorena jedinstvena atmosfera neprestane borbe protiv jedne ili druge vrste državnog neprijatelja. U danima praznikovanja najviše se moglo pročitati o povijesti partizanskog pokreta, borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika. Narod je imao nove tradicije, veselilo se i slavilo, ali svemu se nametao politički prizvuk. Mnoštvo je članaka i poruka govorilo o obnovi i izgradnji, o proizvodnji kako bi država u što kraćem roku stala na noge i kako bi nove generacije mogle uživati u blagodatima za koje su zaslužni njihove majke i očevi.

U prve tri godine jačao je sovjetski utjecaj u medijskoj i općoj kulturi te u izgradnji političke ideologije, ali taj je utjecaj znatno oslabio u godini povijesnog raskola. Nakon ljeta 1948. godine okrenuta je nova stranica u odnosima s dojučerašnjim uzorom. Cjelokupna se atmosfera promijenila, Titova je Jugoslavija krenula novim putem, a gotovo se svaki trenutak, pa tako i prilikom praznika, koristio u svrhu antisovjetske propagande.

PRILOG 1: Čestitka Titu od 25. svibnja 1945. godine

Dragi naš druže Tito!

U oslobođenoj domovini omladina Hrvatske, omladina slobodarskog Zagreba slavi Tvoj
rođendan udarničkim radom.

Voljeni naš učitelju i vođo svih naših naroda, hrvatska i srpska omladina Hrvatske čestita Ti
rođendan i još čvršće se zbija uz Tebe, koji si pokazao put ljepšem i sretnijem životu.

U sunčanoj Dalmaciji, u našoj krvlju oslobođenoj Istri, u Tvom Zagorju i plodnim ravnicama
Slavonije, na Kordunu i Baniji, u kamenjarima Like i Primorja, hiljade i hiljade omladinaca u
bratskom zagrljaju sa omladinom svih naših naroda kliču:

S tobom za bratstvo i jedinstvo svih naroda naše napaćene zemlje!

S tobom za brzo podizanje i izgradnju naše domovine!

S tobom za obranu i proširenje tekovina slavne oslobodilačke borbe!

Neka je sretan ovaj veliki dan, praznik svih naših naroda!

Živio!¹⁴²

---

¹⁴² Vjesnik, 22.05.1945., Zagreb, broj 27.

PRILOG 2: Čestitka Titu od 25. svibnja 1948. godine

Dragi druže Tito!

Prilikom tvoga 56. rođendana, šaljem ti oduševljene i gorde pozdrave. Radnici iz tvornica, saobraćaja i sa svih drugih radilišta, seljaci s naših oranica, radni intelektualci iz privrednih, kulturnih i naučnih ustanova, svi građani Narodne Republike Hrvatske, a naročito naša junačka omladina, potvrđuju svoju nepokolebljivu vjernost tebi, tvorcu naše slobode i nezavisnosti, prvom i najvećem graditelju socijalizma u našoj zemlji, iz dubine svog srca žele ti dug i sretan život na čast i sreću naše moćne slobodne domovine.

Neizmjerno se ponosimo rezultatima koje smo pod tvojim mudrim rukovodstvom postigli na velikom radnom frontu svih naroda Jugoslavije. Nepokolebljivo vjerujemo u svoje stvaralačke snage i daljnje sve veće ekonomske, kulturne i političke pobjede trudbenika FNRJ koji će, nadahnuti tvojim primjerom i tvojom odlučnošću, krenuti oduševljeno u nove herojske radne podvige i premašenje Petogodišnjeg plana.

Omladina Hrvatske, naši udarnici, novatori i racionalizatori, trudbenici grada i sela, inženjeri i liječnici, učenjaci i književnicima, muškarci i žene, svi radni i časni ljudi, Hrvati i Srbi i nacionalne manjine NRH, bratski udruženi sa svim narodima Jugoslavije, ponovi ti se zavjetuju da ne će žaliti napora, da se ne će kolebati pred teškoćama, da se ne će kolebati pred težinom zadatka već da će, pod rukovodstvom slavne Komunističke partije i pod tvojim rukovodstvom nastaviti put časti i pobjeda kojim smjelo ide FNRJ.

Naš radni elan raste sa svakom novim pobjedom. Izgrađujući svoju zemlju i socijalizam u njoj, mi odstranjujemo sve ostatke prošlosti: zaostalost, neznanje i težak život naroda. Usporedo s tim, izvršujući zadatke Petogodišnjeg plana, mi tučemo i uništavamo sve ostatke reakcije i sve agente imperijalizma, suzbijamo i razbijamo u korijenu sve planove imperijalističkih grabljivica. Izgraditi ćemo zadružne domove, jer će oni ubrzati napredak našeg sela. Ove godine izgraditi ćemo sve tvornice, mostove i putove koji su predviđeni u drugoj godini Petogodišnjeg plana; učiniti ćemo to, jer ćemo time poboljšati život naroda i povećati snagu domovine. Graditi ćemo nove gradove i željeznice, obrađivati ćemo naša polja i racionalno iskorištavati naše šume i

rudnike da bi FNRJ cvjetala na sreću naroda usprkos imperijalistima i svim neprijateljima naše zemlje, slobode i mira u svijetu.

Dragi naš druže maršale!

Radit ćemo uvijek onako kako nas ti učiš, onako kako nas uči Komunistička partija Jugoslavije. Radom prekaljujemo bratstvo i jedinstvo i produbljujemo ljubav naroda. Radeći učimo, radeći postajemo sve bolji, sposobniji i časniji ljudi, koji budno i smjelo stoje na braniku narodne demokracije i socijalizma. I, ako bude potrebno, mi ćemo svoju ljubav i odanost tebi, slobodi i domovini ponovo potvrditi i svojom krvlju.

Živio genijalni organizator svih naših pobjeda drug Tito!

Živjela slavna Komunistička partija Jugoslavije!¹⁴³

---

¹⁴³ Borba, 23.05.1948., Zagreb, broj 123.

PRILOG 3. Pionirska zakletva

Danas, kada postajem pionir
Dajem časnu pionirsku riječ:
Da ću marljivo učiti i raditi
I biti dobar drug;
Da ću voljeti našu samoupravnu domovinu
Socijalističku Federativnu Republiku Jugoslaviju
Da ću razvijati bratstvo i jedinstvo
I ideje za koje se borio Tito;
Da ću cijeniti sve ljude svijeta
koji žele slobodu i mir!¹⁴⁴

Verzija iz FNRJ:

Zaklinjem se pred pionirskom zastavom
i pred svojim drugovima pionirima
da ću učiti i živjeti kao vjeran sin svoje domovine
– Federativne Narodne Republike Jugoslavije.
Zaklinjem se da ću čuvati bratstvo i jedinstvo svih naših naroda
i slobodu naše domovine stečene krvlju njenih najboljih sinova.
Za domovinu s Titom – naprijed!¹⁴⁵

---

¹⁴⁴ Horvat, Damir. *Pionirska zakletva*. Preuzeto s: <http://povijest.net/2018/?p=481> (posjećeno 06.08.2018.)

¹⁴⁵ M., H. *Danas kad postajem pionir: Mali podsjetnik za sve one koji su odrastali u bivšoj Jugi*, Preuzeto s: <https://www.index.hr/magazin/clanak/danas-kad-postajem-pionir-mali-podsjetnik-za-sve-one-koji-su-odrastali-u-bivsoj-jugi/933586.aspx> (posjećeno 06.08.2018.)

BIBLIOGRAFIJA:

Akmađža, Miroslav. *Crkva i država, Dopisivanja i razgovori između predstavnika Katoličke crkve i komunističke državne vlasti u Jugoslaviji. Sv. 1, 1945-1952*. Zagreb: Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", Hrvatski institut za povijest – podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod, 2008.

Bakarić, Vladimir. *Socijalistički samoupravni sistem i društvena reprodukcija*. Zagreb: "Informator", izdavačka kuća, 1974.

Broz, Josip – Tito, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9758>, (posjećeno 07.06.2018.)

Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera, Zagreb 1946. http://jadovno.com/tl_files/ug_jadovno/dokumenti-o-protunarodnom-radu-i-zlocinima-jednog-dijela-katolickog-klera-web.pdf (posjećeno 06.08.2018.)

Goldstein, Ivo. *Hrvatska 1918-2008*. Zagreb: EPH Liber, 2008.

Grbelja, Josip. *Cenzura u hrvatskom novinarstvu 1945-1990*. Zagreb: Naklada Jurčić Okel d.o.o., 1998.

Haramina, Mijo. *Velike godišnjice - naši praznici*. Zagreb: Školska knjiga, 1980.

Horvat, Damir. *Pionirska zakletva*. <http://povijest.net/2018/?p=481> (posjećeno 06.08.2018.)

Jakovina, Tvrtko. "Tito je mladost, mladost je radost", *O Titu kao mitu: proslava Dana mladosti u Kumrovcu*, ur. Nevena Škrbić Alempijević i Kirsti Mathiesen Hjemdahl (Zagreb: Filozofski fakultet-Srednja Europa, 2006.

Jandrić, Berislav. *Hrvatska pod crvenom zvijezdom: Komunistička partija Hrvatske 1945.-1952.: organizacija, uloga, djelovanje*. Zagreb: Srednja Europa, 2005.

Krajcer, Dražen. *Zašto 1. svibnja slavimo Praznik rada?* – 1986.
<http://povijest.hr/nadanasnjidan/zasto-1-svibnja-slavimo-praznik-rada-1886/> (posjet 03.06.2018.)

Najbar-Agičić, Magdalena. *Agitprop među novinarima. Uspostava komunističke vlasti i nadzor nad medijima*. Stvaranje socijalističkog čovjeka. Hrvatsko društvo i ideologija jugoslavenskog socijalizma, Duda, Igor (ur.). Zagreb - Pula: Srednja Europa - Sveučilište J. Dobrile, 2017.

Radelić, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji 1945.-1991. Od zajedništva do razlaza*. Zagreb: Školska knjiga, 2006.

Spehnjak, Katarina. *Javnost i propaganda narodan fronta u politici i kulturi Hrvatske 1945-1952*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest Dom i svijet, 2002.

Stevanović, Momčilo, Momčilo Baljak, Dušan Petrović, Zoran Sekulić, Borislav Vasić. *Titova štafeta mladosti*. Beograd: NIRO "Mladost", 1988.

Ustav Federativne Narodne Republike Jugoslavije, 31. januar 1946.
http://www.arhivyu.gov.rs/active/sr-latin/home/glavna_navigacija/leksikon_jugoslavije/konstitutivni_akti_jugoslavije/ustav_fnrj.htm
1

ČLANCI:

Brkljačić, Maja. *TITO'S BODIES IN WORD AND IMAGE*. Narodna umjetnost, 40, br. 1 (2003): str. 99-127.

Danas kad postajem pionir: Mali podsjetnik za sve one koji su odrastali u bivšoj Jugi, Preuzeto s: <https://www.index.hr/magazin/clanak/danas-kad-postajem-pionir-mali-podsjetnik-za-sve-one-koji-su-odrastali-u-bivsoj-jugi/933586.aspx> (posjećeno 06.08.2018.)

Hrvatska enciklopedija, *Prvi svibanj*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža
<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=50876> (posjećeno 09.09.2018)

Intervju Lazare Marinković s kustosima Muzeja istorije Jugoslavije Anom Panić i Radovanom Cukićem. "Sav glamur Titovih Novih godina je u ovim fotografijama." <https://www.vice.com/rs/article/3dq3y8/titove-nove-godine-u-fotografijama> (posjećeno 11.08.2018)

Jandrić, Berislav. "Tisak totalitarne komunističke vlasti u Hrvatskoj u pripremi montiranoga procesa zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu (1946.)." *Croatia Christiana periodica* 25, br. 47 (2001)

Jareb, Mario. "Prilog raspravi o karakteru ustanka od 27. srpnja 1941. godine." *Časopis za suvremenu povijest* 43, br. 3 (2011): 751-771.

Knezović, Zlata. *Obilježja boljševizacije hrvatske kulture (1945.-1947.)*. Časopis za suvremenu povijest 24, br. 1 (1992.): 101-132.

Lončarić, Magdalena. "Varaždinske brigade na izgradnji omladinske pruge "Brčko-Banovići" (uz 40. obljetnicu 1946-1986.)." *Muzejski vjesnik* 10, br. 10 (1987): 68-71.

Rihtman-Auguštin, Dunja i Jerko Bezić. "Partizanski folklor o Titu." *Narodna umjetnost* 14, br. 1 (1977): 11-19.

Selinić, Slobodan. "Česi i Slovaci u Hrvatskoj i Srbiji 1945.–1948./9. – prve godine iskustva s komunističkom Jugoslavijom." *Časopis za suvremenu povijest* 42, br. 2 (2010): 413-432.

Sklevicky, Lydija. *Organizirana djelatnost žena Hrvatske za vrijeme narodnooslobodilačke borbe 1941-1945*. Povijesni prilozi 3, br. 3,(1984): 83-127.

Šarić, Tatjana. "Djelovanje Agitpropa prema književnom radu i izdavaštvu u NRH, 1945-1952.." *Radovi* 42, br. 1 (2010): 387-423.

Šarić, Tatjana. „*MATICA HRVATSKA*“ u prvim poslijeratnim godinama (1945-1948). *Arhivski vjesnik*, vol. 54, br.1, 2011, str 115-140.

IZVORI:

Borba, 1948-1949. godina

Croatian Journal of Fisheries: Ribarstvo

Vjesnik, 1945.-1951. godina

HR HDA 1220. CK SKH, Agitprop, *O reorganizaciji agitacije i propagande*, 1945.

HR HDA 1220. CK SKH, Agitprop, *Elaborat pod nazivom Kulturno umjetnički masovan rad*, bez datuma

HDA, Organizacija, dosadašnji rad i zadaci kulturno prosvjetnog rada na selu, 1947, 1220 CK SKH. kutija 10

HDA; Podaci o rad na području kulture, 1947, 1220 CK SKH Agitprop 1945-1954, kutija 10